

Pitkittäistutkimus paluumuuttajien odotusten toteutumisen vaikutuksesta psykologiseen sopeutumiseen

Leinonen Kaisa Elina

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalipsykologian oppiaine

Pro gradu –tutkielma

Toukokuu 2011

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä □ – Författare – Author Leinonen, Kaisa <u>Elina</u>			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Pitkittäistutkimus paluumuuttajien odotusten toteutumisen vaikutuksesta psykologiseen sopeutumiseen			
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiaalipsykologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -työ	Aika – Datum – Month and year 2011-05-09	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 79 s., 3 liites.	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tutkimuksessa tarkasteltiin inkerinsuomalaisten muuttoja edeltävien odotusten toteutumisen yhteyttä psykologiseen sopeutumiseen. Psykologisen sopeutumisen indikaattorina käytettiin elämään tyytyväisyyttä. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille sopeutumista prosessina, joka alkaa jo ennen muuttoja (pre-akkulturaatio) sekä luoda uutta tietoa paluumuuttajien odotusten toteutumisen vaikutuksesta sopeutumiseen. Toteutuneiden odotusten tutkimuskenttä muodostaa oman tutkimusperinteensä, jonka piirissä on pyritty selvittämään odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteyttä tyytyväisyyteen eri konteksteissa. Akkulturaatiotutkimuksissa korostetaan, että maahanmuuttajien epärealistiset odotukset muuton jälkeisestä elämästä vaikeuttavat sopeutumisprosessia. Tässä pitkittäistutkimuksessa toteutuneiden odotusten yhteyttä elämään tyytyväisyyteen tarkasteltiin paluumuuttajien kontekstissa kolmen vaihtoehdoisen mallin avulla. <i>Ideaalitaso</i> -mallin mukaan odotusten toteutuminen nostaa elämään tyytyväisyyttä ja toteutumatta jääminen laskee sitä. <i>Ei vahvistusta</i> -mallissa elämään tyytyväisyyden oletetaan olevan korkeimmillaan silloin, kun kokemukset ylittävät odotukset. <i>Vain kokemus</i> -mallin mukaan hyvät kokemukset muuton jälkeen nostavat elämään tyytyväisyyttä odotusten tasosta riippumatta. Malleja testattiin erikseen sosio-psykkiseen hyvinvointiin ja ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvien odotusten suhteen. Perhe- ja ystäväsuhteiden laadun sekä ammatillisten mahdollisuuksien ja taloudellisen tilanteen tason on osoitettu olevan yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Maahanmuuttajien odotuksien on niin ikään todettu koskevan näitä elämänlaatua indikoivia osa-alueita. Tutkimuksen aineisto koostui etniseltä taustaltaan inkerinsuomalaisista ($N=141$) paluumuuttajista. Lähtökohta-aineisto kerättiin Venäjällä ennen muuttoja ja seuranta-aineisto toteutettiin noin vuosi muuton jälkeen. Aineiston analysoinnissa huomioitiin ajankohtainen metodologiakeskustelu ja kahden muuttajan välisen suhteen vaikutusta riippuvaan muuttajaan tarkasteltiin polynomisen regressioanalyysin ja vastepinta-analyysin avulla. Näin tehden voitiin välttää toteutuneiden odotusten tutkimuksille tyypilliset mittaus- ja metodologiaongelmat: retrospektiivisyys, erotuspistemäärien käyttö ja lineaaristen mallien käyttö. Tutkimuksen aineisto tuki <i>ei vahvistusta</i> -mallin mukaista yhteyttä odotusten toteutumisen ja elämään tyytyväisyyden välillä. Yhteyttä voitiin tarkastella vain sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvien odotusten ja kokemusten suhteen, koska ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvät odotukset, kokemukset tai niistä muodostetut interaktiotermi eivät polynomisen regressioanalyysin tulosten mukaan olleet yhteydessä elämään tyytyväisyyteen tilastollisesti merkittävästi. Paluumuuttajien elämään tyytyväisyys oli korkeimmillaan silloin, kun sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvät kokemukset ylittivät odotukset. Odotusten ja kokemusten välisen eroavuuden suunnalla siis on tämän tutkimuksen tulosten perusteella merkitystä psykologiseen sopeutumisen kannalta. Tutkimuksen tulos tukee näkemystä, jonka mukaan maahanmuuttajien sopeutumisprosessia tulisi tarkastella pitkittäisasetelmassa muuttoja edeltävä vaihe huomioiden. Lisäksi tutkimus avaa yhden näkökulman siihen, minkä elämän osa-alueiden laatu on paluumuuttajien sopeutumisen kannalta merkityksellistä.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords maahanmuutto – paluumuutto psykologinen sopeutuminen odotukset – toteutuneet odotukset tyytyväisyys – elämään tyytyväisyys			

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 AKKULTURAATIOPROSESSI JA PALUUMUUTTO	4
2.1 Akkulturaatio	4
2.1.1 Pre-akkulturaatio ja pitkittäisasetelma tutkimuksessa	6
2.1.2 Psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen.....	8
2.2 Paluumuutto	10
2.2.1 Etnisten suomalaisten paluumuutto	11
2.2.2 Paluumuuttotutkimus	13
3 ELÄMÄÄN TYYTYVÄISYYS	14
3.1 Elämään tyytyväisyys psykologisen sopeutumisen indikaattorina	15
3.2 Työhön ja perheeseen liittyvät tekijät elämään tyytyväisyyden selittäjinä.....	17
4 ODOTUKSET.....	19
4.1 Odotukset maahanmuuttotutkimuksen tutkimuskohteena	20
4.2 Toteutuneiden odotusten hypoteesi.....	22
4.3 Odotusten toteutumisen mittaaminen ja analysointi tutkimuksessa	25
4.3.1 Tutkimusmenetelmiin ja mittaamiseen liittyvät ongelmat.....	26
4.3.2 Polynominen regressioanalyysi ja vastepintamallinnus.....	28
4.3.3 Toteutuneiden odotusten hypoteesin testaaminen polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen avulla	30
5 TUTKIMUSASETELMA.....	31
5.1 Tutkimusongelmat	31
5.2 Aineistonkeruu.....	37
5.3 Mittarit	41
5.3.1 Elämään tyytyväisyys	41
5.3.2 Odotukset ja kokemukset.....	43
6 TULOKSET.....	46
6.1 Alustavat analyysit.....	46
6.2 Polynominen regressioanalyysi	49
6.3 Vastepintamallinnus	53
7 POHDINTA	54
7.1 Toteutuneet odotukset paluumuuttajien sopeutumisen selittäjinä	54
7.1.1 Elämään tyytyväisyys, hyvinvointi ja psykologinen sopeutuminen	55

7.1.2 Maahanmuuttajien toteutuneiden odotusten tutkiminen	57
7.1.3 Paluumuuttajien erilaiset odotukset	59
7.2 Yleistettävyys.....	61
7.3 Lopuksi.....	62
LÄHDELUETTELO	64
LIITE 1.....	77
LIITE 2.....	78
LIITE 3.....	79
LIITE 4.....	79

1 JOHDANTO

Maahanmuutto Suomeen kasvaa nopeaa tahtia (Mannila, 2009, 221-233). Suomeen muuttavia ulkomaisten kansalaisia oli vuonna 2007 22% enemmän kuin vuonna 2006, mutta maahanmuuttajien osuus koko väestöstä Suomessa on edelleen pieni – vuonna 2009 Suomessa asui 155 705 ulkomaisten kansalaista (Sisäasiainministeriö: Maahanmuuton vuosikatsaus 2009). Suurimman kansalaisuusryhmän ja ulkomaisen kieliryhmän muodostavat Venäjältä Suomeen muuttaneet maahanmuuttajat (Mt). Yksi etninen vähemmistö Venäjältä ja entisestä Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneiden joukossa ovat inkerinsuomalaiset.

Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan yksi keskeisistä piirteistä on ollut etnisten suomalaisten etusijalle laittaminen (Mannila, 2009, 221-233). Samankaltaista maahanmuuttopolitiikkaa on tehty myös Saksassa, Kreikassa ja Israelissa. Etnisten suhteiden ja maahanmuuton tutkiminen on herättänyt Suomessa yhä enemmän kiinnostusta. Eri maahanmuuttajaryhmillä on erilaisia tarpeita, ja tietoa maahanmuuttajaryhmien Suomeen sopeutumista edistävästä tekijöistä tarvitaan (Mannila, 2009, 221-233). Maahanmuuttajien integroituminen yhteiskuntaan muotoutui Suomessa poliittiseksi tavoitteeksi jo 1980-luvulla (Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntölä, 2004, 30).

Suomessa integraatiosta usein käytetty termi *kotouttaminen* tarkoittaa kotouttamislain mukaan ”maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen” (Sisäasiainministeriö: Kotouttaminen, 2010). Maahanmuuttajien kotoutumista on perinteisesti tutkittu huomioiden vain muuton jälkeisiä tekijöitä, vaikka muuttoa edeltävän vaiheen tekijät ovat yhtä lailla ratkaisevassa asemassa sopeutumista selitettäessä (Black, Gregersen & MendeHall, 1992; Sam, 2000; Yijälä & Jasinskaja-Lahti, 2010).

Maahanmuuttajien odotukset ja mielikuvat elämästä uudessa maassa vaikuttavat olennaisella tavalla sopeutumiseen (Black, 1992; Black ym., 1992; Rogers & Ward, 1993; Sladkova, 2007; Ní Laoire, 2007; Szkudlarek, 2010). Akkulturaatiotutkimuksissa korostetaan, että odotusten toteutuminen elämän eri osa-alueilla tukee onnistunutta sopeutumisprosessia, kun taas liian korkeat odotukset voivat vaikeuttaa sopeutumista (Adler, 1981; Black, 1992; Sladkova, 2007). Tässä Pro gradu –tutkielmassa pyritään selvittämään, miten inkerinsuomalaisten paluumuuttajien odotusten toteutuminen tai toteutumatta jääminen vaikuttaa heidän sopeutumiseensa Suomessa. Sopeutuminen käsitetään tutkimuksessa psykologisena sopeutumisena, jonka indikaattorina käytetään yleistä elämään tyytyväisyyttä. Kun tutkitaan tekijöitä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien elämään tyytyväisyyteen, voidaan auttaa maahanmuuttajia saavuttamaan parempi elämänlaatu uudessa maassa (Sam, 1998).

Teoreettisena viitekehyksenä tässä tutkimuksessa on Porterin ja Steersin 1970-luvulla luoma hypoteesi odotusten toteutumisesta ja sen yhteydestä tyytyväisyyteen. Hypoteesin mukaan odotusten toteutuminen edistää tyytyväisyyttä ja odotusten ja kokemusten välinen ristiriita johtaa tyytymättömyyteen (Porter & Steers, 1973). Tätä alun perin työ- ja organisaatiopsykologian piirissä luotua teoriaa on sovellettu useilla eri aloilla, maahanmuuttotutkimuksen ollessa näistä yksi esimerkki (Caligiuri, Philips, Lazarova, Tarique & Bürgi, 2001).

Tutkimuksissa on tehty kolmenlaisia tulkintoja siitä, millainen ristiriita odotusten ja kokemusten välillä vaikuttaa tyytyväisyyteen: (1) kun odotukset eivät toteudu, tyytyväisyys vähenee, (2) odotusten ja kokemusten välinen ristiriita vähentää tyytyväisyyttä silloin, kun odotukset ovat alempia kuin kokemukset, mutta nostaa tyytyväisyyttä kokemusten ylittäessä odotukset ja (3) vain kokemukset vaikuttavat tyytyväisyyteen (Brown, Venkatesh, Kuruzovich, Massey, 2008). Lisäksi Porter ja Steers (1973) korostavat, että tutkimuskontekstin kannalta olennaisten odotusten toteutuminen vaikuttaa tyytyväisyyteen. Kontekstin huomioiminen onkin

tärkeää, kun halutaan selvittää, miten ja millaisten odotusten ja kokemusten välinen suhde vaikuttaa tyytyväisyyteen (Porter & Steers, 1973; Brown ym., 2008). Tässä tutkimuksessa lähestytään tutkimusongelmaa Brownin ja kumppaneiden (2008) kolmen vaihtoehtoisen mallin oletuksista käsin.

Tutkimusaihetta lähestytään työssä kvantitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla, ajankohtainen metodologiakeskustelu huomioiden. Tutkimus voidaan lukea nk. kongruenssitutkimuksien joukkoon, joissa selitetään kahden käsitteen yhteensopivuudella (*fit, match, agreement*) jonkin selitettävän muuttujan vaihtelua (Edwards, 1994). Tämän pitkittäistutkimuksen yhtenä tavoitteena on ottaa kantaa kongruenssitutkimuskentän ja erityisesti toteutuneita odotuksia koskevien tutkimusten yleisiin mittaus- ja metodologiapulmiin. Tutkimuksen aineiston analyysimenetelmänä käytetään polynomista regressioanalyysia. Tulosten tulkinnassa hyödynnetään vastepintamallinnusta, eli muuttujien välisiä suhteita tarkastellaan tulkintavaiheessa kolmiulotteisesti.

Psykologia ja yhteiskuntatieteet voivat auttaa ymmärtämään, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että akkulturaatioprosessi olisi maahanmuuttajalle mieluummin positiivinen kuin negatiivinen (Berry, 2001). Pro gradu - tutkielmani tavoitteena onkin kiinnittää huomiota akkulturaatioon prosessina, joka alkaa jo ennen muuttoa (*pre-akkulturaatio*) sekä luoda uutta tietoa odotusten toteutumisen yhteydestä maahanmuuttajien sopeutumiseen.

Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella käynnistettiin vuonna 2008 nelivuotinen seurantatutkimus Venäjältä Suomeen saapuvien paluumuuttajien integroitumisesta Suomeen (Helsingin yliopisto: Inpres). Tämän ”Inpres”-projektin (*Intervening at the pre-migration stage*) tavoitteena on selvittää maahanmuuttajien sopeutumista ennustavia tekijöitä maahanmuuton eri vaiheissa. Inpres-tutkimus on ensimmäinen kansainvälinen pitkittäistutkimus, jossa selvitetään, miten maahanmuutto edeltävät tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien maahanmuuton jälkeiseen kotoutumiseen. Tämä tutkimus on osa Inpres-tutkimusprojektia.

2 AKKULTURAATIOPROSESSI JA PALUUMUUTTO

Akkulturaatioprosessilla viitataan psykologisiin ja kulttuurisiin muutoksiin, jotka ovat seurausta kulttuurienvälisestä kontaktista (Berry ym., 2006). Kun tutkitaan maahanmuuttajien sopeutumiseen liittyviä tekijöitä, lähtökohtana on, että akkulturaatioprosessi olisi luonteeltaan ja seurauksiltaan positiivinen (Berry, 2001). Tässä luvussa esitellään tarkemmin akkulturaation ja sopeutumisen käsitteitä sekä maahanmuuton erityistapausta, ilmiötä nimeltä paluumuutto.

2.1 Akkulturaatio

Maahanmuuttoa tutkittaessa akkulturaation käsite on usein keskeinen. Klassinen akkulturaatio-käsitteen määritelmä on peräisin 1930-luvulta (Liebkind ym., 2004, 46). Sen mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan *eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista ja välittömistä kontakteista aiheutuvia ilmiöitä sekä tästä kontaktista seuraavia, toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia* (Liebkind ym., 2004, 46; Redfield, Linton & Herskovits, 1936). Nykyään akkulturaatiotutkimus muodostaa oman tutkimusperinteensä sosiaalipsykologiassa ja kulttuurien välisessä psykologiassa (Liebkind ym., 2004, 46).

John W. Berry ja kumppanit (1987) ottivat käyttöön psykologisen akkulturaation käsitteen erottuakseen antropologisen ja sosiologisen tutkimuksen tavasta käsittää akkulturaatio (Liebkind ym., 2004, 48). Berryn (1990) mukaan etnisten ryhmien välisiä suhteita tarkasteltaessa psykologinen näkökulma ja käsitteet kuten kognitio (havaitseminen, kategorisointi, attribuutiot), arviointi (ennakkoluulot, asenteet) sekä yksilön käyttäytyminen on huomioitava sosiaalisen ja kulttuurisen näkökulman ohella. Yksilöiden motiivien, asenteiden, arvojen ja stressireaktioiden tutkiminen tuo Berryn (1990) mukaan kokonaisvaltaisemman ymmärryksen siitä, mitä akkulturaatiossa tapahtuu. ”Yksilöt ovat lopulta niitä, jotka muuttavat, työskentelevät, kamppailevat ja onnistuvat tai epäonnistuvat.” (Berry, 1990).

Akkulturaatio-käsitettä käytetään nykyään sinällään tarkoittamaan psykologista akkulturaatiota (Liebkind ym. 2004, 48). Yksilölliset erot akkulturaatiokontekstissa lienee itsestäänselvyys, mutta jollekin ryhmälle tyypillisten psykologisten tekijöiden vaikutusta akkulturaatioprosessiin ei ole Berryn (2006, 132) mukaan laajalti tutkittu. Akkulturaatiota voidaan pitää tilana (akkulturaation määrä tai aste tiettyinä ajankohtana) tai prosessina (akkulturaation ajan kuluessa aiheuttamat muutokset ryhmissä ja yksilöissä) (Liebkind ym., 2004, 49). Tässä tutkimuksessa akkulturaatio käsitetään prosessina, jonka nähdään alkavan jo maahanmuuttajan lähtömaassa ennen muuttoa.

Akkulturaatioprosessia kuvaamaan on luotu vuosien aikana useita erilaisia malleja, joiden keskiössä ovat olleet esimerkiksi muutokset asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä, kielessä ja kulttuurisessa identiteetissä (Van Oudenhoven, Ward & Masgoret, 2006). Akkulturaatiomallit voidaan jakaa karkeasti kahteen kategoriaan: yksisuuntaisiin ja kaksisuuntaisiin malleihin (Van Oudenhoven ym., 2006). Yksisuuntaiset mallit käsittävät akkulturaation prosessina, joka johtaa valtakulttuuriin sulautumiseen. Kaksisuuntaisissa malleissa akkulturaation nähdään koskettavan kumpaakin toistensa kanssa kosketuksissa olevaa kulttuuria. (Mt.)

Laajalla akkulturaatiotutkimuksen kentällä yksi tunnetuimmista kaksisuuntaisista akkulturaatiomalleista on John W. Berryn (1997) malli, jonka keskeisiä käsitteitä ovat akkulturaatioasenteet ja –strategiat (Liebkind ym., 2004, 50). Akkulturaatioasenteet viittaavat siihen, miten maahanmuuttaja määrittelee kantansa oman kulttuurisen identiteettinsä säilyttämiseen sekä toisaalta oman etnisen tai kulttuurisen ryhmän kontaktihalukkuuteen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen kantaväestön edustajien kanssa (Berry, 1997). Akkulturaatiostrategioiden nelikenttä muodostuu näistä ulottuvuuksista. Berryn (1997) malli huomioi sekä ryhmätason (kuten vastaanottajamaan olosuhteet) että yksilötason (kuten hallintakeinot ja kokemukset akkulturaatiosta) tekijöitä.

Chrysochoou (2004, 5) muotoilemassa akkulturaatiotutkimuksen kehyksessä akkulturaatio nähdään merkityksiä tuottavana kokemuksena, johon liittyy suuria muutoksia ihmisten elämässä (ks. kuvio 1). Chrysochoou (2004, 4) kehys nojaa Berryn (1997) kattavaan esitykseen akkulturaatioon vaikuttavista ryhmätason tekijöistä ja akkulturaatioprosessin piirteistä (kuten stressi ja sen hallinta) tuoden mukaan myös yksilötason tekijöitä sekä huomioiden muuttoa edeltävän vaiheen. Tutkimukseni keskiössä ovat kuvion vasempaan alakaitaan asettuvat odotukset, ja sitä seuraava psykologinen sopeutuminen.

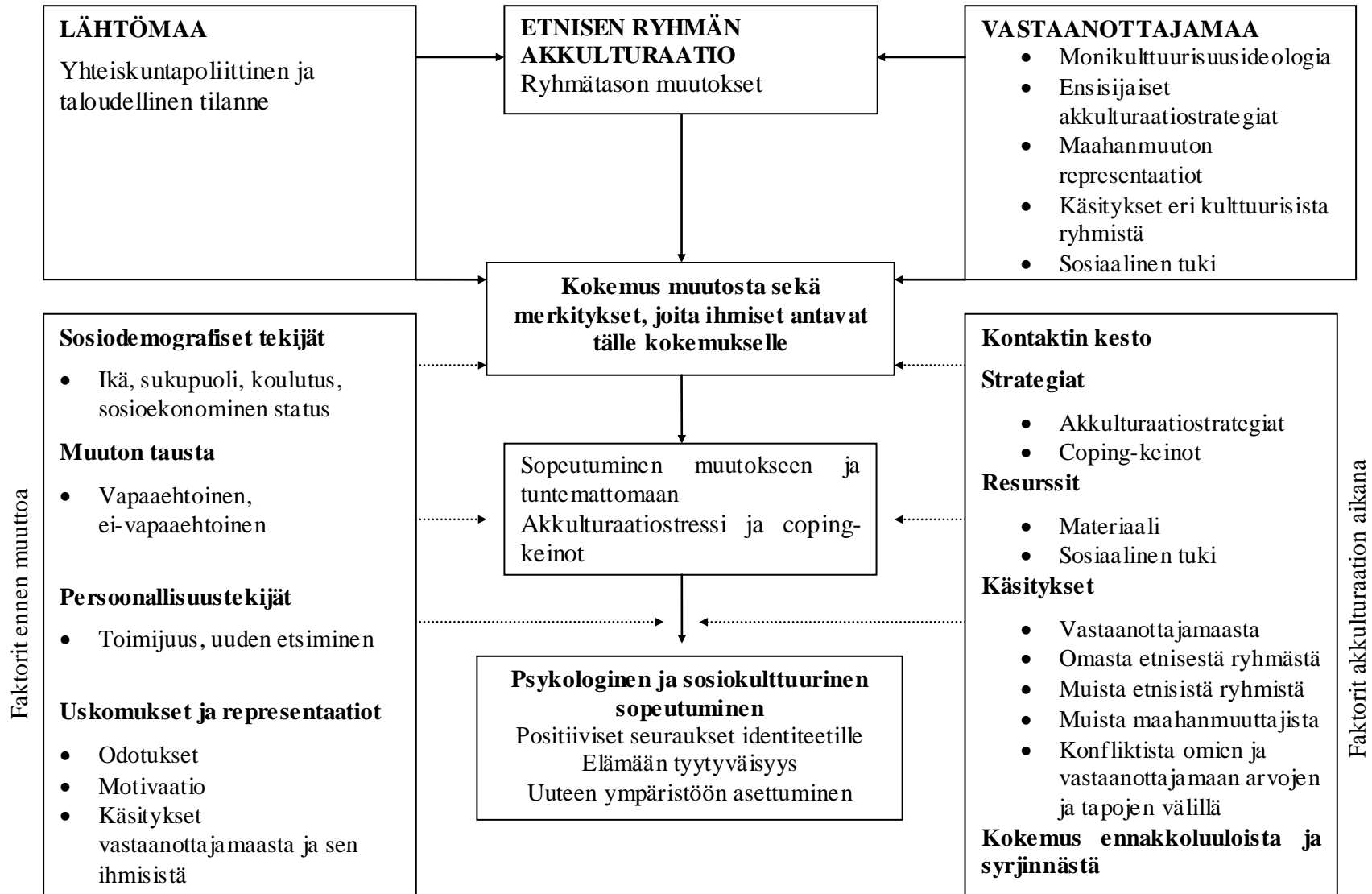
2.1.1 Pre-akkulturaatio ja pitkittäisasetelma tutkimuksessa

Samin (2000) mukaan maahanmuuttotutkimuksen monitieteellisellä kentällä on systematisointiyrityksistä huolimatta edelleen paljon muun muassa käsitteellisiä päällekkäisyyksiä. Tutkijat ovat kuitenkin saavuttaneet yhteisymmärryksen ainakin sen suhteen, että tutkimuksessa tulisi erotella muuttoa edeltävät ja muuton jälkeiset eli pre- ja post-vaiheen muuttajat toisistaan (Sam, 2000).

Yijälän ja Jasinskaja-Lahden (2010) mukaan pre-akkulturaatiovaihe voidaan nähdä akkulturaatioprosessin ensimmäisenä vaiheena, johon liittyy useita sosiaalisia, psykologisia ja kulttuurisia tekijöitä. Muuttoa edeltävät kokemukset (esimerkiksi aiemmat kontaktit uuden kotimaan valtaväestön kanssa) sekä valmistautuminen muuttoon aiheuttavat muutoksia, joilla on merkitystä myös muuton jälkeisessä sopeutumisvaiheessa (Yijälä & Jasinskaja-Lahti, 2010). Maahanmuuttajan sopeutumisprosessi alkaa siis jo ennen varsinaista muuttoa (Black ym., 1992).

Pre-akkulturaatiovaiheen tekijöiden mittaaminen ja havainnointi ennen muuttoa on ollut tutkimuksessa harvinaista, joskin poikkeuksiakin löytyy. Furukawan (1997) pitkittäistutkimuksessa pre-akkulturaatiovaiheen sosiaalinen tuki oli yhteydessä muuton jälkeiseen sopeutumiseen. Tartakovsky (2009a) puolestaan huomasi maahanmuuttoa edeltävän vaiheen asenteiden isäntämaata kohtaan olevan positiivisempia kuin muuton

Kuvio 1. Akkulturaatioprosessiin vaikuttavat tekijät (Chrysochoou, 2004, 5).

jälkeisten asenteiden. Tartakovskyn (2009a) kolmivuotisesta seurantatutkimuksesta kävi myös ilmi, että maahanmuuttajien kulttuurinen identiteetti muotoutui kolmivaiheisesti maahanmuuttoa edeltävän vaiheen isäntämaan ihannoinnin kautta oman kulttuurisen identiteetin vahvistumiseen muuton jälkeen, ja lopulta kaksoisidentiteetin muotoutumiseen. Muuttoa edeltävien psykologisten resurssien on myös huomattu vähentävän akkulturaatiostressiä ja koti-ikävää (Tartakovsky, 2007). Ennen muuttoa mitattujen odotusten toteutuminen muuton jälkeen oli Martinin, Bradfordin ja Rohrlichin (1995) tutkimuksessa yhteydessä jossain määrin sukupuoliin ja paikkaan, mutta ei lainkaan aiempiin kulttuurienvälisiin kokemuksiin.

Maahanmuuttotutkimuksessa on huomioitu pre-akkulturaatiovaiheen tekijät usein tutkimusolosuhteiden pakosta retrospektiivisesti (esim. Borges, Medina-Mora, Orozco, Fleiz, Cherpitel & Breslau, 2008; Chou, 2009; Forlot, 2009; Lucassen, 2009). Jasinskaja-Lahti (2008) huomauttaa akkulturaatiotutkimuksen olevan puutteellista nimenomaan prosessinäkökulmasta. Maahanmuuttoa edeltävien ja muuton jälkeisten tekijöiden huomioiminen pitkittäistutkimuksessa avaa uusia näköaloja maahanmuuttotutkimukseen (Chou, 2009) ja tarjoaa uusia näkökulmia ja apua integraatioviranomaisten työkentälle (Jasinskaja-Lahti, 2008).

2.1.2 Psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen

Sopeutumisella viitataan suhteellisen pysyviin muutoksiin, jotka seuraavat yksilön tai ryhmän ja ulkoisten vaatimusten ristipaineesta (Berry, 2005). Toisin sanoen sopeutuminen vaikuttaa siihen, miten hyvin tai huonosti yksilö ja ympäristö sopivat yhteen (Berry, 2005). Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että yksilön tulisi muuttua ympäristönsä kaltaiseksi, vaan yksilö voi myös muuttaa ympäristöään (tai siirtyä ympäristöstä toiseen) (Berry, 2005).

Wardin (1996; ref. Berry, 2005) muotoileman erottelun mukaan akkulturaatioon sopeutuminen voidaan jakaa psykologiseen ja

sosiokulttuuriseen sopeutumiseen. Psykologinen sopeutuminen koskee ennen kaikkea yksilön psykologista ja fyysistä hyvinvointia sekä tyytyväisyyttä (Ward & Kennedy, 1993), kun taas sosiokulttuurisella sopeutumisella viitataan siihen, kuinka hyvin yksilö kykenee selviämään päivittäisestä elämästä jossain kulttuurisessa kontekstissa (Berry, 2005). Psykologisen sopeutumisen indikaattoreina on käytetty tutkimuksessa paljon elämään tyytyväisyyttä (esim. Birman & Tran, 2008; Berry, Phinney, Sam & Vedder, 2006; Sam, 2000, 2008), itsetuntoa (esim. Sam, 2000; Berry ym., 2006) ja psyykkistä terveyttä (esim. Birman & Tran, 2008; Sam, 2000, 2008).

Psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen eroavat käsitteellisesti toisistaan, vaikka ovatkin empiirisesti yhteydessä toisiinsa (yleensä korrelaatio näiden kahden välillä on .40-.50 luokkaa) (Berry, 2005). Empiirisesti käsitteet eroavat toisistaan kuitenkin siinä mielessä, että niiden ajallinen kaari on erilainen ja niitä selittävät eri tekijät. Psykologiset ongelmat ilmenevät usein pian muuton jälkeen ja vähenevät hitaasti siitä lähtien, kun taas sosiokulttuurinen sopeutuminen tyypillisesti kohenee lineaarisesti ajan suhteen. (Berry, 2005). Yhteys näiden kahden sopeutumisulottuvuuden välillä on siis toisinaan hyvinkin vaatimaton muuton hetkellä, mutta kun aikaa kuluu, korrelaatio psykologisen ja sosiokulttuurisen sopeutumisen välillä kasvaa (Ward, Okura, Kennedy & Kojima, 1998).

Psykologista sopeutumista ovat selittäneet aiemmissä tutkimuksissa ainakin seuraavat tekijät: koti-ikävä ja elämänmuutokset (Ward & Kennedy, 1993), muuttoa edeltävien odotusten ja muuton jälkeisen todellisuuden yhdenmukaisuus (Murphy & Mahalingam, 2006), perhesuhteiden laatu (Slonim-Nevo ym., 2009), sosiaaliset ongelmat (Searle & Ward, 1990), sosiaalinen tuki (Berry, 2005) sekä ikä, työllisyys ja tulotaso (Lerner, Kertes & Zilber, 2005). Sosiokulttuuriseen sopeutumiseen puolestaan vaikuttavat esimerkiksi kulttuurinen etäisyys (Searle & Ward, 1990), kielitaito ja

tyytyväisyys kontakteihin syntyperäisten asukkaiden kanssa (Ward & Kennedy, 1993) sekä akkulturaatiostrategia (Berry ym., 2006).

Wardin, Bochnerin ja Furnhamin (2001, 201) mukaan tutkimuksessa on toistuvasti todettu maahanmuuton liittyvän fyysisiin ja psyykkisiin ongelmiin. Maahanmuuttajilla esimerkiksi esiintyy alkuperäisväestöä useammin kroonisia sairauksia (Sunquist & Johansson, 1997) ja mielenterveysongelmia (Harrison, 1990). Toisaalta pitkittäistutkimus ja vertailevat asetelmat tutkimuksessa ovat paljastaneet, että psykologista sopeutumista ennustavat tekijät ovat maahanmuuttajilla ja enemmistöön kuuluvalla väestöllä hyvin samankaltaisia (Ward ym., 2001, 203). Maahanmuuttajien ongelmat voivat liittyä esimerkiksi rakkauteen, avioliittoon tai nuorilla koulutusmahdollisuuksiin, eivätkä siis välttämättä eroa merkittäväällä tavalla valtaväestön yleisistä huolista (Zheng & Berry, 1991).

2.2 Paluumuutto

Dustmann ja Weiss (2007) määrittelevät paluumuuton tilanteeksi, jossa maahanmuuttajat palaavat vapaaehtoisesti maahan, josta he ovat lähtöisin, usein pidemmän ulkomaillaoluskelun jälkeen. Paluumuuttaja voi kuitenkin olla myös henkilö, joka ei ole koskaan aiemmin asunut uudessa kotimaassaan. Statuksen *paluumuuttaja* on esimerkiksi voinut saada Suomen lainsäädännön mukaan silloin, kun henkilön vanhemmat ovat tai ovat olleet Suomen kansalaisia (Maahanmuuttovirasto: Paluumuuttajat, 2011).

Yksi suomalaisen maahanmuuttopolitiikan keskeisistä piirteistä on ollut etnisten suomalaisten etusijalle laittaminen (Mannila, 2009, 221-233). Samankaltaista maahanmuuttopolitiikkaa on tehty myös mm. Saksassa, Kreikassa ja Israelissa (mts. 221). Näissä maissa maahanmuuttopolitiikassa korostetaan usein yhteisen etnisen taustan merkitystä uuteen maahan sopeutumisessa (Jasinskaja-Lahti ym., 2003). Valtaväestön ja paluumuuttajien oletetaan olevan samankaltaisia, onhan heillä yhteinen

etninen tausta (Jasinskaja-Lahti, Liebkind, Horenczyk & Schmitz, 2003). Suomalaiset pitävätkin etnisesti suomalaisia maahanmuuttajia mieluisimpana tai yhtenä mieluisimmista maahanmuuttajaryhmistä (Ervasti, 2004; Jaakkola, 2005).

2.2.1 Etnisten suomalaisten paluumuutto

Monet eri tekijät johtivat siihen, että tasavallan presidentti Mauno Koivisto antoi 10.4.1990 haastattelulausunnon, jonka mukaan inkerinsuomalaisia voidaan pitää paluumuuttajina (Liebkind ym., 2004, 24). Neuvostoliitossa tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset, Venäjällä asuvien suomalaisten etninen herääminen ja Suomen herännyt kiinnostus inkeriläisiä kohtaan vauhdittivat päätöstä myöntää etniseltä taustaltaan suomalaisille Neuvostoliiton kansalaisille oikeus Suomeen tulon paluumuuttaja-statuksella (Liebkind ym., 2004, 24). Vuodesta 1990 lähtien Suomeen on muuttanut entisen Neuvostoliiton alueelta 27 000 - 30 000 paluumuuttajaa perheenjäsenineen (Maahanmuuttovirasto: Paluumuuttajat, 2011).

Oleskeluluvan Suomeen suomalaisen syntyperän perusteella voivat saada entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevat inkerinsuomalaiset paluumuuttajat sekä entiset Suomen kansalaiset ja syntyperäisten Suomen kansalaisten jälkeläiset. Paluumuuttaja-statukseen ovat oikeutettuja myös entisen Neuvostoliiton alueelta olevat henkilöt, jotka ovat palvelleet Suomen armeijassa vuosina 1939 - 1945. Edellisten ehtojen täytyessä oleskeluluvan saamiseksi ei siis tarvita muita syitä (kuten työntekoa tai opiskelua). Vuoden 2009 ensimmäisen neljän kuukauden aikana maahanmuuttovirastoon vireille tulleita oleskelulupahakemuksia oli yhteensä 5426. Näistä 1233 oli Venäjän federaation kansalaisten hakemuksia. (Maahanmuuttovirasto: Paluumuuttajat, 2011).

1.6.2003 astui voimaan uusi laki, joka mahdollistaa menetetyt kansalaisuuden takaisin saamisen ilmoitusmenettelyllä. Mahdollisuus koskee myös entisen ja nykyisen kansalaisen jälkeläisiä, vaikka heillä ei olisi koskaan ollut kansalaisuutta. Ilmoitus täytyi pistää vireille 31.5.2008

mennessä. Määräajan lopun lähestyessä ilmoitukset lisääntyivät merkittävästi ja tällä hetkellä moni odottelee edelleen päätöstä Suomen kansalaisuuden saamisesta. Eniten Suomen kansalaisuutta hakevat vuodesta toiseen Venäjän kansalaiset. (Maahanmuuttovirasto: Kansalaisuustilastot, 2011.)

Vuonna 2008 paluumuuttojonossa oli Venäjällä yli 20 000 ja Virossa noin 2000 henkilöä. Paluumuuttoprosessi ennen Suomeen tuloa on pääpiirteissään viisivaiheinen: paluumuuttojonoon ilmoittautuminen, paluumuuttovalmennukseen osallistuminen, paluumuuttohaastattelu, jossa selvitetään edellytykset luvan myöntämiselle, kielitestin suorittaminen suomeksi tai ruotsiksi sekä asunnon hankkiminen Suomesta joko itse tai kunnan välityksellä. Odotusaika siitä, kun henkilö on ilmoittautunut paluumuuttojonoon siihen, kun hän saa oleskeluluvan, on arviolta 9 - 10 vuotta. (Maahanmuuttoviraston lehdistötiedotteet, 2004.)

Syyt inkerinsuomalaisten paluumuuttohalukkuuteen ovat moninaisia. Inkerin Liiton Pietarissa vuonna 1996 tekemän kyselyn mukaan paluumuuttajat ilmoittivat yleisimmiksi muuton syiksi Venäjällä vallitsevan poliittisen epävakauden, rikollisuuden, heikon ansiotason, epätyytyttävät asunto-olot, halun toteuttaa kykyjään paremmin vapaassa demokraattisessa yhteiskunnassa, halun kasvattaa lapsensa suomalaisiksi, työttömyyden, perheen neuvostoaikana kärsimät vainot, halun palata esi-isien kulttuuri- ja kieliympäristöön sekä halun aloittaa elämä uudestaan (Kokko, 1997; ref. Liebkind ym., 2004, 27).

Tässä tutkimuksessa ei tarkastella lähemmin inkerinsuomalaisten tapahtumarikasta historiaa Suomen ja Neuvostoliiton/Venäjän rajaseuduilla. Inkerinsuomalaisten historiallisiin vaiheisiin voi tutustua esimerkiksi kulturihistorioitsija Toivo Flinkin kirjoittaman tutkimuskirjallisuuden kautta (esim. Flink, 2000, 2010).

2.2.2 Paluumuuttotutkimus

Neton (2010) mukaan paluumuuttotutkimus on tärkeää sekä teoreettisista ja metodologisista lähtökohdista että ilmiön mittavuuden vuoksi. Paluumuuttoa on tutkittu suhteellisen vähän, mikä Neton (2010) mukaan on osoitus paluumuuttoon liittyvien ilmiöiden väheksymisestä. ”Kotiinpaluuta” saatetaan pitää helppona muutosprosessina, vaikka paluumuuttajat kohtaavat uudessa maassa usein samankaltaisia ongelmia kuin muutkin maahanmuuttajaryhmät (Neto, 2010; Jasinskaja-Lahti ym., 2003). Eritoten paluumuuttajat, joiden siirtyminen toiseen maahan on lähtökohtaisesti pysyvää, ovat jääneet tutkimuksessa vähemmälle huomiolle (Szkudlarek, 2010).

Mannila ja Reuter (2009) tutkivat venäläisiä, virolaisia ja etnisesti suomalaisia maahanmuuttajia sekä heidän sosiaalista syrjäytymistään (*social exclusion*) Suomessa. Sosiaalinen syrjäytyminen määriteltiin tutkimuksessa kolmen riskitekijän kautta (työttömyys, subjektiivinen köyhyys, heikko koettu terveys). Maahanmuuttajat, joiden kohdalla vähintään kaksi riskitekijää toteutui, luokiteltiin tutkimuksessa sosiaalisen syrjäytymisriskin alaisiksi. Etnisesti suomalaiset maahanmuuttajat osoittautuivat olevan yhtäläisen sosiaalisen syrjäytymisuhan alla kuin venäläiset maahanmuuttajat, kielitaidosta riippumatta. Virolaisten syrjäytymisriski oli kolme kertaa pienempi. (Mannila & Reuter, 2009.) Vaikka suomalaiset suosivatkin asennemittauksissa etnisesti suomalaisia maahanmuuttajia, ei etnisuus välttämättä anna minkäänlaista etua kotoutumisprosessissa (Ervasti, 2004; Mannila & Reuter, 2009).

Paluumuuttajia ja heidän sopeutumiseensa vaikuttavia tekijöitä on tutkittu paljon, mutta tutkimus kohdistuu valtaosin ekspatriaatteihin, jotka suuntaavat ulkomaille työn vuoksi ja palaavat yleensä jossain vaiheessa takaisin alkuperäiseen kotikulttuuriinsa ja kotimaahansa (Szkudlarek, 2010). Etnisiä paluumuuttajia kvalitatiivisessa tutkimuksessaan haastatellut Ní Laoire (2007) toteaa paluumuuttajien pääsyinä muuttoon olevan perhe ja lapset sekä idyllinen kuva maaseudusta, minne he ovat palaamassa. Ní

Laoiren (2007) mukaan korkeat odotukset ja niitä seuraavat pettymykset johtavat paluumuuttajien kohdalla usein sopeutumisvaikeuksiin.

Tutkimuksessa on myös käsitelty etnisten paluumuuttajien akkulturaatiostrategioita ja -asenteita. Jasinskaja-Lahti ja kumppanit (2003) vertailivat tutkimuksessaan kolmessa eri maassa etnisten paluumuuttajien ja isäntämaan asukkaiden suosimia akkulturaatiostrategioita. Tutkimus osoitti, että ne paluumuuttajat, joiden henkilökohtainen akkulturaatiostrategia oli voimakkaimmin konfliktissa isäntämaan yksilöiden kanssa, kokivat enemmän syrjintää tai olivat stressaantuneempia muihin maahanmuuttajiin verrattuna (Jasinskaja-Lahti ym., 2003). Yijälä ja Jasinskaja-Lahti (2010) puolestaan toteavat etnisten paluumuuttajien muuttoä edeltäviin akkulturaatioasenteisiin vaikuttavia tekijöitä olevan käsitykset isäntämaan kansalaisten suosimista näkemyksistä maahanmuuttajien kulttuurin säilyttämiseen liittyen sekä kontaktit isäntämaan kansalaisten kanssa.

Pitkittäistutkimusasetelma paluumuuttokontekstissa on harvinainen (Bürgelt, Morgan & Pernice, 2008). Suomalaisia ekspatriaatteja tutkineet Suutari ja Brewster (2003) huomasivat pitkittäistutkimuksessaan, että paluumuuttajien odotukset toteutuivat useimpien kohdalla kotiinpaluun yhteydessä ja että suurin osa paluumuuttajista oli tyytyväinen aikaansa ulkomailla. Suutarin ja Brewsterin (2003) tutkimus on pitkittäisasetelmansa kanssa harvinainen poikkeus ekspatriaattitutkimuksen saralla. Paluumuuttotutkimuksien tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että ekspatriaatit muodostavat hyvin erityyppisen paluumuuttajaryhmän etnisiin paluumuuttajiin verrattuna. Koska tutkimusta etnisistä paluumuuttajista löytyy hyvin rajoitetusti, on tässä tutkimuksessa hyödynnetty tutkimuskirjallisuus rajattu vapaaehtoisesta maahanmuuttoa (vrt. pakolaisuus) käsitteleviin tutkimuksiin.

3 ELÄMÄÄN TYYTYVÄISYYS

Käsitteellä elämään tyytyväisyys viitataan yksilön yleiseen arvioon sen hetkisestä elämästä (Sam, 1998). Veenhoven (1996, 14) määrittelee elämään

tyytyväisyyden tasoksi, jolla yksilö arvioi elämänsä laatua kokonaisuutena positiivisesti. Sosiaalipsykologisesta näkökulmasta elämään tyytyväisyyden tutkimus voidaan nähdä osana laajempaa subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuskenttää (Sam, 1998; Liebkind & Jasinskaja-Lahti, 2000). Subjektiivinen hyvinvointi käsittää kognitiivisen ja emotionaalisen puolen, joista edellisen ilmaus elämään tyytyväisyys on (Sam, 1998). Elämään tyytyväisyyttä voidaan siis pitää kognition tuotteena (Cummins & Nistico, 2002). Onnellisuus puolestaan voidaan nähdä elämään tyytyväisyyden affektiivisena ulottuvuutena (Sam, 2001).

Jokin vertailuprosessi kokemuksen ja hyvänä pidetyn (ns. standardin) välillä liittyy elämään tyytyväisyyden käsittämiseen, mutta eri tutkijat ovat esittäneet erilaisia arvioita siitä, mistä tässä vertailuprosessissa lopulta on kyse (Cummins & Nistico, 2002). Tämän tutkimuksen kannalta erityisen kiinnostava on Edgertonin (1990, 156) määritelmä, jonka mukaan elämään tyytyväisyys viittaa siihen, kuinka hyvin yksilön odotukset ovat toteutuneet. Joka tapauksessa kyse on yksilön subjektiivisesta arviosta, mikä on tärkeä lähtökohta, jotta taustoiltaan ja arvomaailmaltaan erilaisten ihmisten vertailu olisi elämään tyytyväisyyden tutkimuksessa ylipäätään mahdollista (Sam, 2001). Elämään tyytyväisyyttä on tutkittu monista eri lähtökohdista, joista tämän tutkimuksen kannalta olennaisimpia esitellään kappaleissa 3.1 ja 3.2.

3.1 Elämään tyytyväisyys psykologisen sopeutumisen indikaattorina

Elämään tyytyväisyyttä on pidetty tutkimuksissa yhtenä luontevimmista psykologisen sopeutumisen indikaattoreista (esim. Ullman & Tatar, 2001; Phinney & Ong, 2002; Berry ym., 2006; Birman & Tran, 2008). Maahanmuuttoa koskevissa tutkimuksissa on huomattu, että maahanmuuttajien elämään tyytyväisyys on syntyperäisväestöön verrattuna alhainen (Ullman & Tatar, 2001; Neto, 2001; Fugl-Meyer, Melin & Fugl-Meyer, 2002) ja että pidempään uudessa maassa olleilla maahanmuuttajilla elämään tyytyväisyys on keskimäärin korkeammalla tasolla kuin myöhemmin saapuneilla (Ullman & Tatar, 2001; Liebkind & Jasinskaja-

Lahti, 2000). Vastakkaisiakin tutkimustuloksia löytyy. Esimerkiksi Samin (1998) Norjassa tekemässä tutkimuksessa eroja maahanmuuttajien ja syntyperäisten norjalaisten elämään tyytyväisyyden tasossa ei löytynyt. Neton (1995) mukaan erilaiset sopeutumisvaikeudet ja matala elämään tyytyväisyys ovat yhteydessä toisiinsa.

Maahanmuuttajan muuton jälkeiseen elämään tyytyväisyyteen yhteydessä olevia tekijöitä ovat aiemman tutkimuksen perusteella ainakin itsetunto (Neto, 2001), etninen identiteetti (Sam, 1998), asumisolosuhteet (Neto, 2001; Sam, 1998; Silvieira & Ebrahim, 1998), sosiaalinen tuki (Silveira & Ebrahim, 1998; Silveira & Allebeck, 2001), koettu terveys ja yksinäisyys (Neto, 1995), ilman partneria eläminen (Fugl-Meyer ym., 2002), avioliitto ja tulotaso (Shields ym., 2004). Hyvät sosiaaliset suhteet, taloudellinen tilanne, miellyttävä asuinympäristö sekä fyysinen ja psyykinen hyvinvointi edistävät tämän aiemman akkulturaatiotutkimuksen perusteella elämään tyytyväisyyttä.

Sosiodemografisten tekijöiden rooli elämään tyytyväisyyden selittäjinä on jäänyt kvantitatiivisessa tutkimusasetelmassa usein vaatimattomaksi tai olemattomaksi (Sam, 1998; Phinney & Ong, 2002; Berry 2006). Esimerkiksi iän ja elämään tyytyväisyyden välistä yhteyttä on tutkittu jonkin verran pitkittäisasetelmassa gerontologian saralla (esim. Palmore, 1977; Baur & Okun, 1983; Latten, 1988; Mroczek & Spiro, 2005). Ikääntymisen ja elämään tyytyväisyyden välinen yhteys on tutkimuksissa osoittautunut useimmiten yksilölliseksi, eivätkä elämään tyytyväisyyden keskiarvot ole eronneet tilastollisesti merkitsevästi eri ikäluokissa.

Maahanmuuttajien elämään tyytyväisyyteen vaikuttavia tekijöitä on tutkittu jonkin verran pitkittäisasetelmassa. Birman ja Tran (2008) eivät löytäneet omassa tutkimuksessaan tukea hypoteesilleen muuttoa edeltävien traumaattisten kokemusten yhteydestä muuton jälkeiseen elämään tyytyväisyyteen. Tutkijat korostavat, että eri muuton jälkeisen vaiheen

tekijät selittyvät tutkimuksessa eri muuttoa edeltävän vaiheen muuttujilla (Birman & Tran, 2008).

3.2 Työhön ja perheeseen liittyvät tekijät elämään tyytyväisyyden selittäjinä

Elämään tyytyväisyyteen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa kahteen ryhmään: ulkoisiin olosuhteisiin ja sisäisiin psykologisiin prosesseihin (Veenhoven, 1996, 13). Vaikka arvio oman elämän laadusta on kognitiivinen arviointiprosessi, siihen liittyy myös ympäröivä todellisuus ja tyytyväisyys sen hetkiseen elämään sen eri osa-alueilla (Cummins & Nistico, 2002; Sam, 1998). Yingin (1992) Yhdysvalloissa tekemässä tutkimuksessa yleisestä elämään tyytyväisyydestä reilun kolmanneksen (37%) selittivät tyytyväisyys tiettyihin elämän osa-alueisiin (työ, terveys, avioliitto, ystäväsuhteet ja kaksikulttuurisuus). Elämään tyytyväisyyttä selittämissä tutkimuksissa perinteisesti käytettyjä arviointikohteita ovatkin työ, terveys, avioliitto, vanhemmuus ja ystävyysuhteet (Yu-Wen, 1992). Perheeseen ja työhön liittyvien tekijöiden on myös todettu selittävän olennaisilta osin stressiä ja vaikuttavan suoraan yksilön hyvinvointiin (Edwards & Rothbard, 1999).

Tutkimusta elämään tyytyväisyydestä on tehty paljon työperäiseen maahanmuuttoon liittyen (Martin & Lichter, 1983). De Jongin, Chamrathirongin ja Tranin (2002) mukaan maahanmuutto ja uusi ympäristö nostavat elämään tyytyväisyyttä kahdella tavalla: tarjoamalla parempia työmahdollisuuksia (kuten uusia haasteita ja parempaa palkkaa) sekä nostamalla yleistä elämänlaatua (ks. myös Martin & Lichter, 1983). De Jong ja kumppanit (2002) huomasivat myös, että taloudellisista syistä pysyvästi muuttaneet olivat tyytyväisempiä työhönsä kuin väliaikaisesti uuteen maahan tulleet, mutta tyytymättömämpiä asuinympäristöönsä.

Työtyytyväisyyden ja elämään tyytyväisyyden välillä on positiivinen yhteys, joka tosin on tyypillisesti melko vaatimaton (Rice, Near & Hunt, 1980). On kuitenkin huomattava, että Rican tutkimuskollegoineen laatima meta-analyysi työtyytyväisyyden ja elämään tyytyväisyyden välisestä

suhteesta on kolmisenkymmentä vuotta sitten julkaistu. Lucas, Clark, Georgellis ja Diener (2004) selvittivät 15-vuotisessa seurantatutkimuksessaan työttömyysjaksojen ja elämään tyytyväisyyden välistä yhteyttä ja totesivat, että vaikka elämään tyytyväisyys pysyikin yleensä kohtuullisen vakaana tietyllä tasolla, oli suurilla elämänmuutoksilla siihen pidempiaikaisia vaikutuksia. Työttömyysjaksot laskivat vastaajien elämään tyytyväisyyttä Lucasin ym. (2004) tutkimuksessa.

Scott ja Scott (1989, 12-13) huomauttavat, että tutkimusten mukaan maahanmuuttajat tulevat usein matalimmista sosioekonomisen statuksen luokista. Kuitenkin niillä, joilla on hyvä sosioekonominen asema yhteiskunnassa, on myös paremmat resurssit lähteä (Scott & Scott, 1989, 13). Taloudellisen tilanteen on todettu vaikuttavan elämään tyytyväisyyteen (Frijters, Haisken-DeNew & Shields, 2004). Diener ja Diener (1995) osoittivat omassa tutkimuksessaan, että taloudellinen tyytyväisyys on voimakkaammin yhteydessä elämään tyytyväisyyteen köyhemmissä maissa.

Scottin ja Scottin (1989, 20) mukaan perhesuhteiden laatu on yksi keskeinen elämään tyytyväisyyttä ennustava tekijä. Kirjoittajien mukaan perhesuhteiden voidaan nähdä edistävän elämään tyytyväisyyden tasoa myös hyvän itsetunnon kautta sosiaalisten suhteiden ollessa laadukkaita (Scott & Scott, 1989, 95). Samin (2000) tutkimuksessa perhekeskeiset arvot yhdessä akkulturaatiostrategian ja sosiaalisen ryhmäidentiteetin kanssa selittivät 16% elämään tyytyväisyydestä. Scottin ja Scottin (1989, 133) mukaan perhettä ja vapaa-aikaa korkealle arvostavat maahanmuuttajat ovat elämäänsä tyytyväisempiä kuin ne, joille muut vaikeammin uudessa ympäristössä saatavilla ja toteutettavissa olevat tekijät ovat tärkeitä.

Pitkittäistutkimuksissa on saatu selville, että perheen kanssa muuttavilla maahanmuuttajilla on positiivisempia asenteita muuttoa kohtaan kuin yksin muuttavilla (Bürgelt ym., 2008) ja että perhesuhteiden myönteinen vaikutus sopeutumisprosessiin korostuu erityisesti pitkällä aikavälillä (Slonim-Nevo ym., 2009). Paluumuuttajien arvojen on todettu muuttuvan muuton jälkeen

niin, että lähipiirin hyvinvointia painottavat arvot universalismi ja turvallisuus nousevat muuton jälkeen, kun taas valtaan ja suoriutumiseen viittaavat arvot laskevat (Lönqvist, Jasinskaja-Lahti & Verkasalo, 2011). Tartakovsky (2009b) puolestaan huomasi pre-akkulturaatiovaiheen huomioivassa pitkittäistutkimuksessaan, että nuorten maahanmuuttajien psykologiseen hyvinvointiin vaikutti perheeseen liittyvistä tekijöistä ainoastaan perheen taloudellinen tilanne.

4 ODOTUKSET

Wigfieldin ja Ecclesin (2000) mukaan uskomukset ja odotukset ovat joskin teoreettisesti erotellut käsitteet, empiirisesti hyvin lähellä toisiaan. Motivaatioteoreetikot käsittävät odotukset uskomuksina siitä, mihin tietty toiminta johtaa ja mitä siitä seuraa (Feather, 1992). Voidaan kysyä, onko odotusten rooli suhteessa siihen mitä todella tapahtuu prespriktiivinen eli ohjaileva (mitä tulisi tapahtua) vai deskriptiivinen eli kuvaileva (mitä tulee tapahtumaan) (Martin ym., 1995). Martinin ja kumppaneiden (1995) mukaan odotukset sisältävät elementtejä näistä molemmista.

Odotusten ja niitä seuraavien kokemusten välisen yhteyden ymmärtäminen on kiinnostanut jo pitkään tutkijoita eri aloilla (Brown ym., 2008). Tätä tutkimussuuntaa voidaan kutsua yleisesti toteutuneiden odotusten (*met expectations*) tutkimukseksi (Brown ym., 2008). Organisaatio- ja työpsykologian alalta alkunsa saanut klassinen toteutuneiden odotusten (*met expectations*) määritelmä kuvaa, miten ihmiset vertaavat muuttoa edeltäviä odotuksiaan muuton jälkeisiin kokemuksiin (Porter & Steers, 1973). Maahanmuuttajilla odotukset vaikuttavat olennaisesti koko akkulturaatioprosessiin muuttopäätöksen tekemisestä sopeutumiseen uudessa maassa (Black, 1992; De Jong, 2000, 2002; Sladkova, 2007).

Seuraavissa kappaleissa esittelen odotuksiin liittyvää tutkimusta maahanmuuttokontekstissa sekä perustelen tarkemmin hypoteesia toteutuneiden odotusten ja tyytyväisyyden välisestä suhteesta. Kappaleessa 4.3 käsitelen toteutuneiden odotusten tutkimukseen liittyviä metodologisia

ongelmia ja pulmia odotusten toteutumisen mittaamisessa sekä tutkimuksessa esitettyä ratkaisua näiden ongelmien ylittämiseen: polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen käyttöä.

4.1 Odotukset maahanmuuttotutkimuksen tutkimuskohteena

Aiemmin maahanmuuttotutkimuksissa suosittu puutemallin mukaan jonkin *puute* on perimmäinen syy maastamuuton takana (Eisenstadt, 1954, 2). Samaan aikaan kun puute motivoi muuttamaan, se synnyttää odotuksia, joiden toivotaan täyttyvän uudessa kotimaassa (mts. 2). Eisenstadtin (1954, 2) mukaan nämä odotukset ohjaavat yksilön asennoitumista uutta maata kohtaan. Kuten Black (1992) huomauttaa, odotukset myös vähentävät muuttoon liittyvää epävarmuutta. Odotukset toimivat osaltaan mittapuuna sille, miten kokemuksia arvioidaan (Ward ym., 2001, 204).

De Jong ym. (2002) näkevät yhtenä maahanmuuttotutkimuksen tärkeimmistä tavoitteista muuttoa edeltävien odotusten ja muuton jälkeisen tyytyväisyyden välisen yhteyden selvittämisen eri konteksteissa. Tutkimusta muuttoa edeltävien odotusten ja uuteen maahan sopeutumisen välisestä yhteydestä onkin Szkudlarekin (2010) mukaan tehty paljon. Tutkimussaran ongelmina voidaan kuitenkin pitää rönsyilevää sanastoa, eri tutkimussuuntien (antropologia, psykologia, kulttuurienvälinen tutkimus) erillisyyttä sekä metodologisia ongelmia, kuten yksipuolista tiedonkeruuta ja retrospektiivisiä tutkimusasetelmia (Szkudlarek, 2010).

Kun tutkitaan odotuksia ja niiden toteutumisen seurauksia, tarvitaan pitkittäistutkimusta (esim. Irving & Meyer, 1994; Sutton & Griffin, 2004). Sladkovan (2007) mukaan maahanmuuttajien pre-akkulturaatiovaiheen odotusten selvittäminen ja ymmärtäminen on tärkeää, koska ne vaikuttavat olennaisesti siihen, miten maahanmuuttajat sopeutuvat ja kehittävät uusia kulttuurisia toimintamalleja vastaanottajamaassa. Bürgelt ym. (2008) puolestaan korostavat, että muuttoa edeltävät ajatukset ja toiminta vaikuttavat tapahtumiin ja tulkintoihin ja lopulta myös sopeutumiseen uudessa maassa.

Maahanmuuttajien toteutumattomat odotukset voivat johtaa tyytymättömyyteen sekä vaikuttaa asenteisiin ja käyttäytymiseen (Withers & Snowball, 2003). Weissman ja Furnham (1987) huomasivat pitkittäistutkimuksessaan, että mitä suurempia eroja psyykkistä hyvinvointia koskevien odotusten ja muuton jälkeisten kokemusten välillä oli, sitä heikompä oli vastaajien psyykkinen hyvinvointi kuusi kuukautta muuton jälkeen. Rogersin ja Wardin (1993) pre-akkulturaatiovaiheen huomioivassa pitkittäistutkimuksessa realististen odotusten ja psykologisen sopeutumisen välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Kuitenkin odotusten alittuessa sillä, kuinka suuri ero odotusten ja toteutuneen tilanteen välillä on, oli merkitystä psykologisen sopeutumisen kannalta (Rogers & Ward, 1993). Odotusten ja kokemusten välinen suuri ero siis ennusti sopeutumisongelmia odotusten ollessa liian korkeat todellisuuteen nähden (Rogers & Ward, 1993).

Paluumuuttoa edeltävien odotusten vaikutusta muuton jälkeiseen sopeutumiseen on tutkittu paljon erityisesti ekspatriaattikontekstissa (Szkudlarek, 2010). Adler (1981) toteaa, että kotiinpaluu pitkän ulkomailla oleilun jälkeen on sopeutumisen kannalta haastavaa, mikäli yksilö liittää kotiinpaluuseen liian korkeita odotuksia. Ekspatriaattitutkimuksissa korostetaan usein sitä, että paluumuuttajalle tulisi luoda mahdollisimman realistisia odotuksia paluusta ja elämästä muuton jälkeen (Caligiuri ym., 2001).

Maahanmuuttotutkimuksessa muuttoa edeltäviin odotuksiin viitataan usein. Odotuksilla sekä odotusten ja todellisuuden välisellä suhteella uskotaan olevan merkitystä eritoten sopeutumisen kannalta, mutta käsitteen epämääräisyys ja sopivien teorioiden puuttuminen ovat johtaneet siihen, että odotusten käsittely jää tutkimuksissa usein pintapuoliseksi (Ní Laoire, 2007).

4.2 Toteutuneiden odotusten hypoteesi

Klassinen toteutuneiden odotusten hypoteesin määritelmä on vuodelta 1973, jolloin Lyman Porter ja Richard Steers julkaisivat artikkelinsa työpoissaoloihin sekä työpaikan vaihtamiseen vaikuttavista tekijöistä (Porter & Steers, 1973). Porterin ja Steersin (1973) mukaan työhön liittyvien odotusten ja todellisuuden välinen ristiriita johtaa tyytymättömyyteen työpaikalla. Odotusten toteutuminen puolestaan edistää tyytyväisyyttä (*satisfaction*) (Porter & Steers, 1973).

Organisaatiotutkimuksen piirissä luotua hypoteesia odotusten toteutumisen seurauksista on sittemmin testattu paljon eri tieteenaloilla (Brown ym., 2008). Odotusten ja tyytyväisyyden välistä suhdetta on tarkasteltu muun muassa lääketieteen (esim. Wheelock, Peterson & Buchtel, 1998; Williams, Weinman, Dale & Newman, 1995), kuluttajatutkimuksen (esim. Gotlieb, Grewal & Brown, 1994; Patterson, 1993), informaatioteknologian (esim. Brown ym., 2008; Premkumar & Bhattacharjee, 2008) ja maahanmuuttotutkimuksen (esim. Bach & Smith, 1977; Murphy & Mahalingam, 2006) saralla. Tutkimuksia, joissa selitetään kahden käsitteen yhteensopivuudella (*fit, match, agreement*) jonkin selitettävän muuttujan vaihtelua, voidaan yleisesti kutsua kongruenssitutkimuksiksi (Edwards, 1994).

Perinteisissä organisaatiopsykologian piiriin kuuluvissa tutkimuksissa työtyytyväisyys määritellään työhön liittyvien odotusten toteutumisen kautta (Wanous, Poland, Premack & Davis, 1992). Odotukset voivat kuitenkin liittyä muuhunkin kuin työhön. Black ym. (1992) korostavat, että maahanmuuttotutkimuksessa erilaisilla odotuksilla on mahdollisia vaikutuksia tyytyväisyyteen ja sopeutumiseen eri konteksteissa. Tutkijoiden mukaan maahanmuuttajien muuttoja edeltävät keskeisimmät odotukset liittyvät työhön, kommunikointiin muiden kanssa sekä yleiseen ympäristöön (Black ym., 1992). Murphy ja Mahalingam (2006) puolestaan kirjoittavat, että maahanmuuttajien odotukset kohdistuvat yleensä erityisesti taloudelliseen ja ammatilliseen kehitykseen, perheen yhdistymiseen sekä

ihmissuhteisiin kotona (ks. myös Baptiste, Hardy & Lewis, 2007). Murphy ja Mahalingam (2006) jakavat tutkimuksessaan odotukset kahdelle erilliselle faktorille: (1) sosiaaliset ja (2) taloudelliset odotukset. Tutkijat toteavat kummankin faktorin kongruenssin olevan yhteydessä elämään tyytyväisyyteen (Murphy & Mahalingam, 2006). Tutkimuksessa odotusten ja kokemusten välinen kongruenssi mitattiin retrospektiivisesti. Tämän mittaustavan käytön ongelmallisuuteen sekä muihin metodologisiin pulmiin toteutuneiden odotusten tutkimuksissa perehdytään lähemmin kappaleessa 4.3.1.

Porter ja Steers (1973) tuovat aiempaa tutkimusta kokoavassa artikkelissaan esille, että nimenomaan tutkimuksen kontekstin kannalta relevantit odotukset ovat niitä, jotka voivat vaikuttaa tyytyväisyyden tasoon. Kun siis halutaan tutkia vaikkapa odotusten toteutumisen yhteyttä työtyytyväisyyteen, tulee mitattujen odotusten liittyä työn olennaisiin piirteisiin (Porter & Steers, 1973). Blackin (1992) mukaan maahanmuuttajien odotusten toteutumista tutkittaessa tulisi ottaa huomioon sekä työhön että vapaa-aikaan ja perheeseen liittyviä tekijöitä. Blackin (1992) tutkimuksessa sopeutuminen oli sujuvinta niillä paluumuuttajilla (tässä tapauksessa ekspatriaateilla), joiden yleiset odotukset (liittyen elinolosuhteisiin, asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen) toteutuivat muuton jälkeen.

Porterin ja Steersin (1973) hypoteesia on sovellettu viime vuosikymmeninä tutkimuksissa erilaisin painotuksin. Irvingin ja Montesin (2009) mukaan Porter ja Steers eivät tuo teoriaa luovassa artikkelissaan eksplisiittisesti esille sitä, mitä tyytyväisyydelle tapahtuu silloin, kun odotukset ylittyvät. Brownin ja kumppaneiden (2008) mukaan klassinen toteutuneiden odotusten hypoteesi taas perustuu nimenomaan sille, että tyytyväisyys on odotusten ja kokemusten välisen erotuksen funktio.

Porterin ja Steersin (1973) hypoteesin ideaa on käytännössä testattu useissa maahanmuuttotutkimuksissa, mutta yksi harvoista esimerkkitutkimuksista,

jossa Porterin ja Steersin nimet sekä heidän alkujaan muotoilemansa toteutuneiden odotusten hypoteesi on tuotu eksplisiittisesti esille, on Caligiurin ja kumppaneiden (2001) tutkimus odotusten toteutumisen ja sopeutumisen välisestä yhteydestä. Caligiuri ym. (2001) osoittavat, että sekä realistiset että ylittyneet odotukset edistävät sopeutumista. Kirjoittajat pitävätkin tärkeänä muuttoa edeltävää valmennusta, jossa tulisi panostaa muuton kannalta keskeisten asioiden käsittelyyn sekä realististen odotusten luomiseen (Caligiuri ym., 2001). Tutkimuksessa odotusten toteutuminen on mitattu retrospektiivisesti ja analyysissa on käytetty erotusmuuttujia.

Maahanmuuttotutkimuksen kentällä on testattu toteutuneita odotuksia tutkittaessa kahdenlaista toisistaan eriävää hypoteesia: (1) toteutuneet odotukset helpottavat sopeutumista ja (2) odotusten ja kokemusten välisen eroavuuden suunnalla on väliä (Rogers & Ward, 1993). Muillakin tutkimusaloilla näiden kahden hypoteesin välinen ero on tunnistettu (Rogers & Ward, 1993; Brown ym., 2008; Irving & Montes, 2009). Tähän asti olennainen kysymys on ollut, oletetaanko odotusten ja kokemusten yhteensopimattomuuden vaikeuttavan sopeutumista (so. laskevan tyytyväisyyttä) kummassakin tapauksessa: odotusten alittuessa ja odotusten ylittyessä (hypoteesi 1), vai nähdäänkö tyytyväisyyden kasvavan sitä mukaa kun kokemukset ylittävät odotukset (hypoteesi 2).

Yksi tuoreimmista yrityksistä selkeyttää toteutuneiden odotusten tutkimuskenttää on Brownin ja kumppaneiden (2008) kokoava artikkeli organisaatio- ja kuluttajapsykologian aloilla tehdystä toteutuneiden odotusten tutkimuksesta. Tutkijat nimeävät kolme tutkimuksissa yleisimmin käytettyä teoreettista mallia: (1) ideaalitaso (*ideal point*), (2) ei vahvistusta (*disconfirmation*) ja (3) vain kokemus (*experience only*). Nämä kolme erilaista mallia eroavat toisistaan siinä, miten odotusten ja kokemusten muodostaman kombinaation nähdään vaikuttavan riippuvan muuttujan vaihteluun (Brown ym., 2008). Kaksi ensimmäistä mallia käyvät yhteen edellisessä kappaleessa esiteltyjen hypoteesien 1 ja 2 kanssa. Vain kokemusmallissa puolestaan oletetaan, että odotukset ovat vain ”ankkurin” roolissa

vaikuttaen kokemusten arviointiin, mutta niillä ei ole itsenäistä vaikutusta riippuvaan muuttajaan, esimerkiksi tyytyväisyyteen. (Brown ym., 2008). Brown kumppaneineen (2008) pitää ei vahvistusta –mallia Porterin ja Steersin (1973) klassisen toteutuneiden odotusten hypoteesin mukaisena.

Toteutuneiden odotusten hypoteesin (hypoteesi 1) sisältö on linjassa esimerkiksi stressiin ja coping-keinoihin liittyvän kirjallisuuden kanssa (Ward ym., 2001, 76), jonka mukaan odottamaton stressi johtaa negatiivisiin seurauksiin (Averill, 1973) ja realistisen informaation antaminen ennen stressaavaa tilannetta positiivisiin seurauksiin (MacDonald & Kuiper, 1983). Uuteen maahan muutto on stressaava tapahtuma, jonka eri vaiheissa useat tekijät vaikuttavat yksilön sopeutumiseen. Murphyn ja Mahalingamin (2006) mukaan aiempi tutkimus pitää muuttoa edeltävien odotusten ja muuton jälkeisen todellisuuden välistä kongruenssia yhtenä tärkeimmistä psykologisen sopeutumisen selittäjistä.

4.3 Odotusten toteutumisen mittaaminen ja analysointi tutkimuksessa

Toteutuneiden odotusten hypoteesin tutkimiseen on kaivattu jo kauan uskottavia metodologisia työkaluja, kirjoittavat Rogers ja Ward vuonna 1993. Kuitenkin vasta 2000-luvulle tultaessa tutkimuksissa on hiljalleen alettu kiinnittää huomiota kongruenssitutkimuksen pääongelmiin, joita ovat: (1) lineaaristen mallien ja niihin liittyvien analyysitekniikoiden käyttö, (2) erotuspistemäärien käyttö ja (3) odotusten toteutumisen mittaaminen suoraan (retrospektiivisyys) (Brown ym., 2008). Useimpien toteutuneita odotuksia koskevien aiempien tutkimustulosten arviointi on ongelmallista niissä käytettyjen mittaus- ja menetelmätekniikoiden vuoksi (Irving & Meyer, 1999; Sutton & Griffin, 2004; Irving & Montes, 2009). Käsittelen seuraavassa kappaleessa lähemmin näitä tutkimustulosten vertailtavuutta ja oikeellisuutta heikentäviä seikkoja.

4.3.1 Tutkimusmenetelmiin ja mittaamiseen liittyvät ongelmat

Lineaariset mallit

Odotusten toteutumista tutkittaessa oletus lineaarisesta yhteydestä tarkoittaa, että odotuksilla ja kokemuksilla odotetaan olevan samankaltainen yhteys riippuvaan muuttujaan riippumatta siitä, ylittävätkö odotukset kokemukset tai päinvastoin (Brown, 2008). Porterin ja Steersin (1973) luoman hypoteesin mukaan odotuksen ja kokemuksen välinen erotus vaikuttaa tyytyväisyyden vaihteluun. Moni tutkija onkin huomauttanut, että lineaaristen mallien käyttö toteutuneiden odotusten tutkimuksessa voi peittää tosiasialliset suhteet muuttujien välillä (Irving & Meyer, 1994; Brown ym., 2008; Edwards, 1994, 2001).

Erotuspistemäärien käyttö

Kritiikki toteutuneista odotuksista tehtyä tutkimusta kohtaan sekä vaihtoehtoisten tutkimusmenetelmien etsiminen on lähtenyt liikkeelle erotuspistemäärien käytöstä (esim. Edwards, 1994). Kongruenssin operationalisoiminen tutkimuksissa voidaan ratkaista luomalla kahdesta selittävästä muuttujasta yksi indeksi (esimerkiksi laskemalla kahden muuttujan arvojen välinen absoluuttinen ero) (Edwards, 1994). Näiden niin kutsuttujen erotuspistemäärien käyttö yhdenmukaisuutta tutkittaessa on yleistä (Edwards, 2001; Brown ym., 2008). Laajalle levinneestä suosioistaan huolimatta erotuspistemäärien käyttö tutkimuksissa on ongelmallista (Edwards, 1994; Brown ym., 2008).

Odotuksia tutkittaessa erotuspistemäärien käyttö antaa ymmärtää, että odotuksilla ja kokemuksilla on samansuuruinen mutta päinvastainen vaikutus riippuvaan muuttujaan. (Hom, Griffeth, Palich & Bracker, 1999; Edwards, 2001; Brown ym., 2008). Brownin ja kumppaneiden (2008) mukaan tämä erotuspistemäärän ominaisuus tukee osittain aiemmin esiteltyä ”ei vahvistusta” -mallia. Erotuspistemääriä kongruenssitutkimuksessa käytettäessä tutkimus tukeekin usein juuri tätä mallia keinotekoisesti (Brown ym., 2008). Edwardsin (2001) mukaan erotuspistemääriä on

käytetty tutkimuksessa vaihtoehtoisten analyysimenetelmien sijaan usein siksi, että näin tekemällä on saatu tukea tutkimuksen hypoteeseille.

On mahdollista, että erotusmuuttujan muuttujista toisen yhteys riippuvaan muuttajaan vääristää yhdenmukaisuusindeksin (eli erotusmuuttujan) ja riippuvan muuttujan välisen suhteen voimakkuutta (Irving & Meyer, 1999). Tällaisissa tapauksissa nimenomaan odotusten rooli tyytyväisyyden vaihtelun selittäjänä tulee usein yliarvioiduksi (Irving & Meyer, 1999).

Retrospektiivisyys

Porterin ja Steersin (1973) toteutuneiden odotusten määritelmän mukaan ihmiset vertaavat muuttoa edeltäviä odotuksia muutonjälkeisiin käsityksiin (*perceptions*). Tämä vaatii asetelman, jossa saman henkilön kahtena eri ajankohtana antamia vastauksia voidaan vertailla keskenään (Porter & Steers, 1973).

Odotusten toteutumisen yhteyttä sopeutumiseen tulee tutkia pitkittäisasetelmassa, jotta kausaaliyhteyksien määrittäminen olisi mahdollista (Black, 1992; Black ym., 1992). Wanous ym. (1992) kokosivat yhteen toteutuneista odotuksista eritoten organisaatiopsykologian saralla tehtyä tutkimusta. Tutkijat toteavat, että toteutuneiden odotusten hypoteesi pitää heidän tekemänsä meta-analyysin valossa paikkaansa (Wanous ym., 1992). Irving ja Montes (2009) kuitenkin huomauttavat, että analyysissa mukana olleiden tutkimusten toteuttamisessa on joko käytetty erotuspistemääriä tai retrospektiivistä asetelmaa. Näin Wanousin ja kumppaneiden (1992) mainitsema vahva tuki toteutuneiden odotusten hypoteesille voidaan kyseenalaistaa (Irving & Montes, 2009).

Toteutuneita odotuksia tutkittaessa on huomattu, että etenkin kun odotusten toteutumista kysytään retrospektiivisesti suoraan vastaajilta, vastaukset indikoivat mittausajankohdan tilannetta, eivät muuttoa edeltävien odotusten ja muuton jälkeisen tilanteen välistä suhdetta (Irving & Meyer, 1995, 1999).

Kokemukset vaikuttavat vääjäämättä arvioihin odotusten toteutumisesta (Irving & Meyer, 1994). Odotusten ja kokemusten toisiinsa sekoittuminen voidaan välttää varmimmin kysymällä vastaajien odotuksia ennen niiden mahdollista toteutumista tai toteutumatta jäämistä, toisin sanoen pitkittäistutkimusasetelmassa (Brown, 2008).

Brown ym. (2008) huomauttavat, että puutteellisten analysointitekniikoiden vuoksi on miltei mahdotonta sanoa, ovatko odotusten toteutumiseen liittyvät teoreettiset mallit saaneet aiemmissä tutkimuksissa empiiristä tukea (Brown ym., 2008). Ratkaisuna tutkimuksissa tunnistettuihin ongelmiin voidaan nähdä polynomisen regressioanalyysin hyödyntäminen analysointimenetelmänä sekä vastepintamallinnuksen käyttäminen tulkinnan apuna (Edwards, 2001). Kongruenssitutkimuksen piirissä polynomisen regressioanalyysin käyttö onkin yleistynyt 1990-luvulta alkaen (Edwards, 2001).

4.3.2 Polynomisen regressioanalyysi ja vastepintamallinnus

Useat tutkimukset suosittavat polynomisen regressioanalyysin käyttöä tilastollisena menetelmänä tutkimuksissa, joissa mielenkiinnon kohteena on kahden riippumattoman muuttujan välinen kombinaatio ja tämän kombinaation yhteys riippuvaan muuttujaan (esim. Edwards, 1993; Brown ym., 2008; Shanock, Baran, Gentry, Pattison & Heggestad, 2010). Kongruenssia tutkittaessa polynomisen regressioanalyysin tuoma hyöty perustuu ennen kaikkea mahdollisuuteen käyttää vastepintamallinnusta (*response surface analysis*) avuksi tulkinnassa (Shanock ym., 2010).

Yleisesti polynomisen regressioanalyysin käyttöä suositellaan silloin, kun jatkuvan riippumattoman muuttujan ja jatkuvan riippuvan muuttujan välinen suhde on parhaiten kuvattavissa polynomisen funktion avulla tai kun kurvilineaarinen suhde on monimutkainen tai ennalta tuntematon (DeCoster, 2004). Kuitenkin silloin, kun tulkintamenetelmänä käytetään vastepintamallinnusta, polynomisen regressioanalyysin regressiokertoimia tarvitaan kolmiulotteisen kuvion luomiseen muuttujien välisen yhteyden

luonteesta riippumatta (Edwards, 1993, 2001; Brown ym., 2008; Shanock ym., 2010). Toisin kuin regressioanalyysia käytettäessä yleensä, regressiokertoimien sijaan ollaan siis kiinnostuneita tarkastelemaan vastepintamallinnukseen tarvittavia testiarvoja (Shanock ym., 2010). Nämä testiarvot muodostuvat muuttujien regressiokertoimista koostuvista yhtälöistä (Shanock ym., 2010).

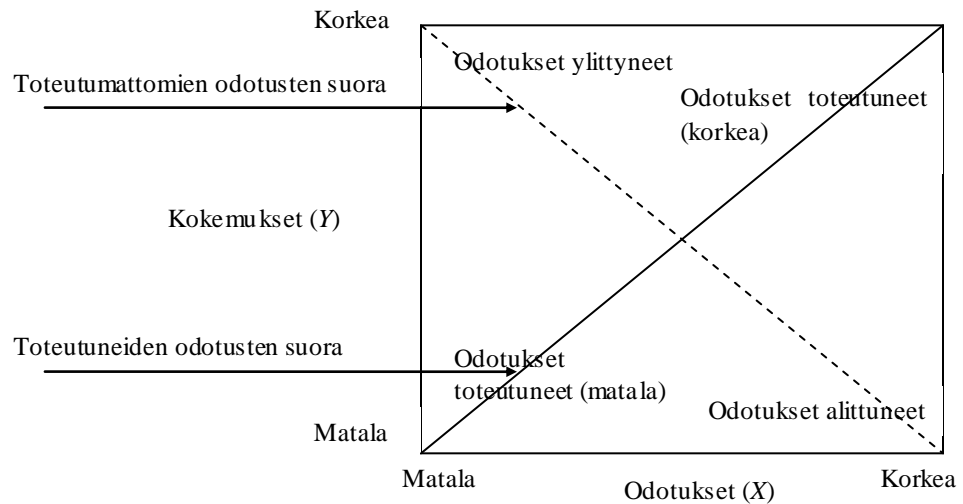
Shanockin ja kumppaneiden (2010) mukaan polynomisen regressioanalyysin tulkinta vastepintamallinnuksen avulla mahdollistaa vastaamisen seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten kahden riippumattoman muuttujan välinen *kongruenssi* on yhteydessä riippuvaan muuttuajaan?
- 2) Miten kahden riippumattoman muuttujan välisen *eroavuuden taso* on yhteydessä riippuvaan muuttuajaan?
- 3) Miten kahden riippumattoman muuttujan välisen *eroavuuden suunta* on yhteydessä riippuvaan muuttuajaan?

Kuten Brown ja kumppanit (2008) huomauttavat, polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen metodologinen hyödyntäminen mahdollistavat hyvän kokonaiskuvan saamisen riippumattomien muuttujien ja riippuvan muuttujan välisistä suhteista. Kokonaiskuva muodostuu kolmiulotteisen mallintamisen kautta. Mallissa kongruenssimuuttujan kaksi muuttujaa muodostavat kaksi horisontaalista akselia (X ja Y) ja riippuva muuttuja vertikaalisen (Z) akselin (Edwards, 1994).

Kolmiulotteisen vastepintamallikuvion tulkintaa voidaan helpottaa hahmottamalla kuvion pohja kaksiulotteisen kuvion avulla. Kaksiulotteisen tason muodostavat toteutuneiden ja toteutumattomien odotusten suorat (ks. kuvio 2). Katkoviivalla merkitty viiva on toteutumattomien odotusten suora ($X = -Y$) ja vasemmasta alakulmasta oikeaan yläkulmaan kulkeva suora toteutuneiden odotusten suora ($X = Y$). Vastepintamallinnusta tulkitaan tarkastelemalla näiden suorien kulmakertoimia ja kaarevuutta suhteessa riippuvaan muuttuajaan Z (Brown ym., 2008; Shanock ym., 2010). Itse

kuvion muodon lisäksi informaatiota muuttujien välisistä yhteyksistä saadaan siis kulmakertoimen ja kaarevuuden arvoista sekä niiden tilastollisesta merkitsevyydestä (Brown ym., 2008, Shanock ym., 2010).

Kuvio 2. Kaksiulotteinen kuvaus: toteutuneiden ja toteutumattomien odotusten suorat (Irving & Montes, 2009).

Polynomisen regressioanalyysin käyttöön perehtyneen tutkija Erling Solheimin (2010) mukaan kirjallisia yleisoppaita polynomisesta regressioanalyysistä analyysimenetelmänä ei toistaiseksi ole. Tässä tutkimuksessa keskeisimmät tutkimusmenetelmää ja sen toteuttamista koskevat lähteet ovat Edwardsin (1993, 1994, 2001), Brownin ja kumppaneiden (2008) sekä Shanockin tutkimusryhmineen (2010) julkaisemat tieteelliset artikkelit.

4.3.3 Toteutuneiden odotusten hypoteesin testaaminen polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen avulla

Polynomista regressioanalyysia tutkimusmenetelmänä käyttäen on saatu tukea hypoteesille odotusten toteutumiseen yhteydestä tyytyväisyyteen (esim. Irving & Montes, 2009; Irving & Meyer, 1995). Irving ja Montes (2009) huomasivat tutkimuksessaan, että odotusten toteutuminen ja ylittyminen olivat yhteydessä tyytyväisyyden kasvuun. Tutkimuksessa

mitatut odotukset liittyivät työn kannustimiin (kuten tukeen ja mahdollisuuksiin kehittyä työssä) ja toteutuneiden odotusten hypoteesi sai tutkimuksessa tukea kannustimen luonteesta riippuen (Irving & Montes, 2009). Tulos on linjassa sen havainnon kanssa, että vain kontekstin kannalta relevantit odotukset ja niiden toteutuminen vaikuttavat tyytyväisyyden vaihteluun (Porter & Steers, 1973).

Osassa tutkimuksista polynomisen regressioanalyysin käyttö on paljastanut, että tyytyväisyys ei selity odotusten toteutumisen tasolla vaan ainoastaan kokemuksilla (Brown ym., 2008; Hom ym., 1999; Irving & Meyer, 1994). Osa tutkijoista puolestaan korostaa, että kokemusten selitysvaiva tyytyväisyyteen nähden voi olla merkittävämpi kuin odotusten, muttei tämä välttämättä poista odotusten ja niiden toteutumisen vaikutusta tyytyväisyyteen (Irving & Montes, 2009; Irving & Meyer, 1995). Lisäksi on syytä korostaa, ettei odotusten rooli tyytyväisyyden selittäjänä ole yksiselitteinen (Irving & Montes, 2009; Irving & Meyer, 1995).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan paluumuuttajien odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteyttä elämään tyytyväisyyteen polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen avulla. Tietojeni mukaan pitkittäistutkimusta etnisten paluumuuttajien odotusten toteutumisesta ko. analyysimenetelmää hyödyntäen ei ole aiemmin tehty.

5 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykset sekä näitä seuraavat teoriakatsaukseen perustuvat hypoteesit. Kuvaan aineistonkeruuta pääpiirteittäin ja esittelen tutkimuksessa käytetyt mittarit.

5.1 Tutkimusongelmat

Porterin ja Steersin (1973) klassisen toteutuneiden odotusten hypoteesin mukaan odotusten toteutuminen lisää tyytyväisyyttä ja odotusten ja kokemusten välinen ristiriita tyytymättömyyttä. Brownin ja kumppaneiden (2008) yhteenveto aiemmasta toteutuneiden odotusten tutkimuksesta tarjoaa

kolme vaihtoehtoista tapaa ymmärtää toteutuneiden odotusten yhteyttä tyytyväisyyteen (*ideaalitaso, ei vahvistusta, vain kokemus*). Näistä *ei vahvistusta* –malli voidaan nähdä Porterin ja Steersin (1973) teorian mukaisena (Brown ym., 2008). Akkulturaatiotutkimuksen kentällä tehdyissä tutkimuksissa on osoitettu, että kokemuksiin nähden liian korkeat odotukset lisäävät tyytymättömyyttä ja sopeutumisongelmia (esim. Adler, 1981; Black, 1992; Caligiuri ym., 2001; Withers & Snowball, 2003; Szkudlarek, 2010).

Toteutuneiden odotusten hypoteesin mukaan odotusten ja kokemusten suhteellinen – ei absoluuttinen – ero on tyytyväisyyden kannalta ratkaisevassa asemassa (Brown ym., 2008). Brownin ja kumppaneiden (2008) mallien sekä aiemman tutkimuksen pohjalta muodostettiin kolme tutkimuskysymystä sekä niitä seuraavat hypoteesit. Ensimmäinen ja toinen tutkimuskysymys tarkastelevat *ideaalitaso*-mallin mukaista yhteyttä toteutuneiden odotusten ja tyytyväisyyden välillä. Kolmas tutkimuskysymys ja siihen liittyvät hypoteesit on muodostettu *ei vahvistusta* –mallin mukaisesti ja neljäs tutkimuskysymys hypoteeseineen *vain kokemus* –mallin oletusten pohjalta.

Tutkimuksen hypoteeseja testattiin polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen avulla. Näin voidaan tutkia kolmea toteutuneiden odotusten hypoteesin ja aiempien tutkimustulosten kannalta olennaista yhteyttä: (1) toteutuneiden odotusten, (2) eroavuuden tason ja (3) erotuksen suuruuden vaikutusta tyytyväisyyteen (Shanock ym., 2010). Perhe- ja ystäväsuhteiden laadun sekä taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavien tekijöiden on todettu olevan yhteydessä elämään tyytyväisyyteen (esim. Scott & Scott, 1989, 20; Diener & Diener, 1995; De Jong ym., 2002; Frijters ym., 2004; Slonim-Nevo ym., 2009). Maahanmuuttajien muutto edeltävät odotukset liittyvät niin ikään tyypillisesti näihin tekijöihin (Black ym., 1992; Murphy & Mahalingam, 2006). Odotusten toteutumisen ja elämään tyytyväisyyden välistä yhteyttä tarkasteltiin erikseen a) sosio-psykkistä

hyvinvointia ja b) ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten suhteen.

1) Onko

a) sosio-psykkistä hyvinvointia ja

b) ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutuminen yhteydessä paluumuuttajien muuton jälkeiseen elämään tyytyväisyyteen?

H1a: Sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten toteutuminen lisää paluumuuttajien elämään tyytyväisyyttä. Tyytyväisyys on korkeimmillaan silloin, kun odotukset ja kokemukset vastaavat toisiaan.

H1b: Ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutuminen lisää paluumuuttajien elämään tyytyväisyyttä. Tyytyväisyys on korkeimmillaan silloin, kun odotukset ja kokemukset vastaavat toisiaan.

Hypoteesien H1a ja H1b mukaan tyytyväisyys on samalla tasolla, kun sekä odotukset että kokemukset ovat matalat ja kun sekä odotukset että kokemukset ovat korkeat. Teknisesti ottaen kulmakertoimen toteutuneiden odotusten suoralle ($X = Y$) tulee tässä tilanteessa olla lähellä nollaa ja tilastollisesti merkitsevä (Brown ym., 2008). Mallin mukainen hypoteettinen kolmiulotteinen kuvio on esitetty alla (kuvio 3).

Toisen tutkimuskysymyksen avulla haluttiin selvittää, onko odotusten ja kokemusten välinen ristiriita negatiivisesti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen riippumatta siitä, kumman suuntainen erotus on.

2) Onko

a) sosio-psykkistä hyvinvointia ja

b) ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten ja kokemusten välisen erotuksen suuruus yhteydessä paluumuuttajien muuton jälkeiseen elämään tyytyväisyyteen?

H2a: Sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten ja kokemusten välisen ristiriidan kasvaessa elämään tyytyväisyys laskee.

H2b: Ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten ja kokemusten välisen ristiriidan kasvaessa elämään tyytyväisyys laskee.

Hypoteesien mukaan toteutumattomien odotusten suoran ($X = -Y$) kaarevuuden tulee olla arvoltaan negatiivinen ja tilastollisesti merkitsevä (Shanock ym., 2008). Mallin mukainen kolmiulotteinen hypoteettinen kuvio on esitetty alla (kuvio 3).

Kolmas tutkimuskysymys muodostettiin *ei vahvistusta* –mallin pohjalta, aiempi akkulturaatiotutkimus huomioiden, ja sen avulla tarkasteltiin kongruenssimuuttujien (eli odotusten ja kokemusten) välisen ristiriidan suunnan vaikutusta elämään tyytyväisyyteen.

3) Onko

a) sosio-psykkiseen hyvinvointiin ja

b) ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvien odotusten ja tilanteen *eroavuuden suunta* yhteydessä elämään tyytyväisyyteen?

H3a: Elämään tyytyväisyys on korkeimmalla tasolla silloin, kun sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvät kokemukset ovat korkeammalla kuin odotukset (eli odotukset ylittyvät).

H3b: Elämään tyytyväisyys on korkeimmalla tasolla silloin, kun ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvät kokemukset ovat korkeammalla kuin odotukset (eli odotukset ylittyvät).

Teknisesti ottaen toteutumattomien odotusten suoran ($X = -Y$) kulmakertoimen tulisi hypoteesien H3a ja H3b mukaan olla arvoltaan negatiivinen ja tilastollisesti merkitsevä (Shanock ym., 2010). Tämä tarkoittaa, että tyytyväisyys on korkeimmalla tasolla kokemusten ollessa hyvin korkeat ja odotusten ollessa hyvin matalat (Brown ym., 2008). Mallin mukainen kolmiulotteinen hypoteettinen kuvio on esitetty alla (kuvio 4).

Neljäs tutkimuskysymys muodostettiin *vain kokemus* –mallin pohjalta.

4) Ovatko

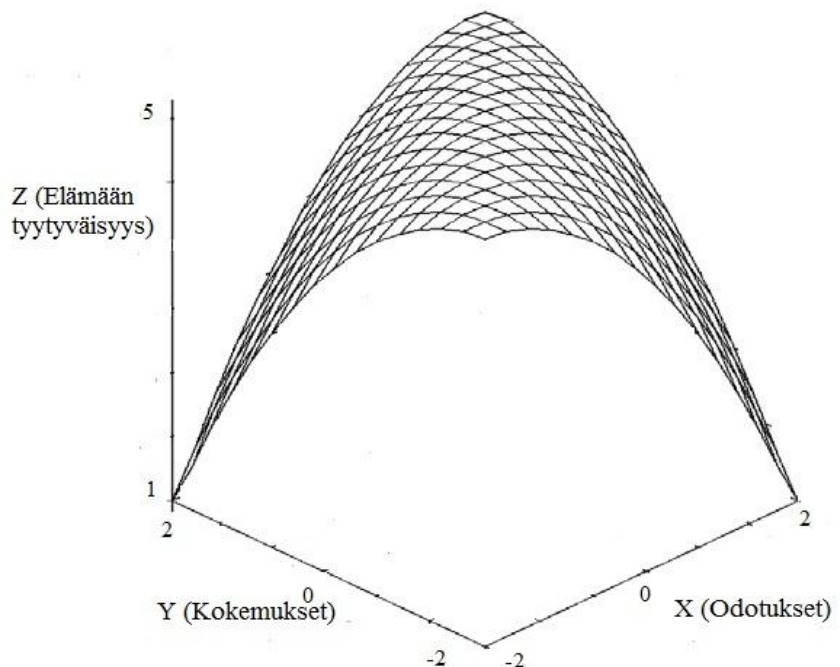
a) sosio-psykkiseen hyvinvointiin ja

b) ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvät kokemukset yhteydessä elämään tyytyväisyyteen muuttoa edeltävien odotusten tasosta riippumatta?

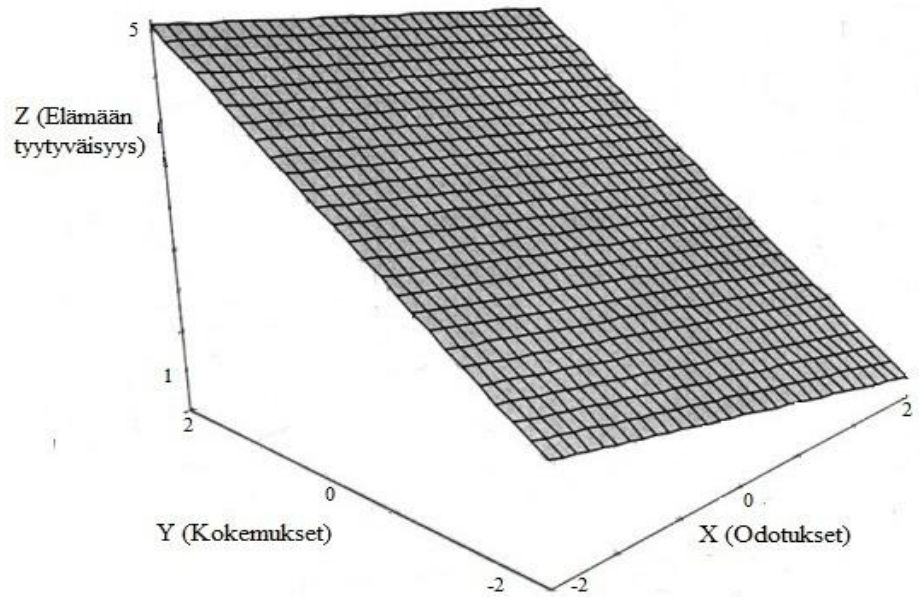
H4a: Elämään tyytyväisyys kasvaa sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvien kokemusten parantuessa riippumatta siitä, millä tasolla muuttoa edeltävät (sosio-psykkistä hyvinvointia koskevat) odotukset ovat.

H4b: Elämään tyytyväisyys kasvaa ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvien kokemusten parantuessa riippumatta siitä, millä tasolla muuttoa edeltävät (ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevat) odotukset ovat.

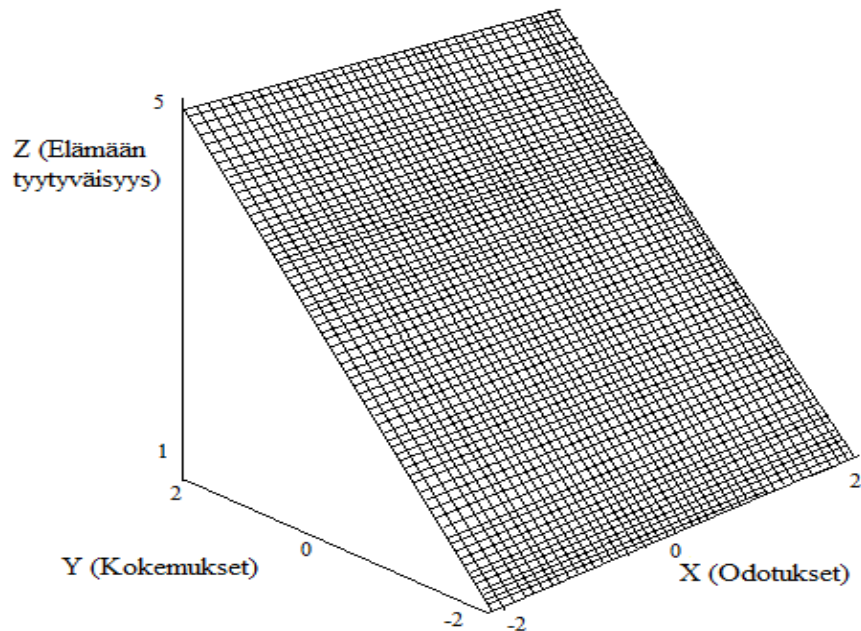
Hypoteesien H4a ja H4b mukaan sekä toteutuneiden odotusten ($X = Y$) että toteutumattomien odotusten suoran ($X = -Y$) kulmakertoimen tulisi olla lineaarinen ja arvoltaan positiivinen. Polynomisessa regressioanalyysissä ainoastaan kokemusten regressiokertoimen tulee olla tilastollisesti merkitsevä (ja arvoltaan positiivinen). Mallin mukainen kolmiulotteinen kuvio on esitetty alla (kuvio 5).

Kuvio 3. Ideaalitaso. Hypoteesien H1a, H1b, H2a ja H2b mukainen kolmiulotteinen malli odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteydestä elämään tyytyväisyyteen (Brown ym., 2008).

Kuvio 4. Ei vahvistusta. Hypoteesien H3a ja H3b mukainen kolmiulotteinen malli odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteydestä elämään tyytyväisyyteen.

Kuvio 5. Vain kokemus. Hypoteesien H4a ja H4b mukainen kolmiulotteinen malli odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteydestä elämään tyytyväisyyteen.

5.2 Aineistonkeruu

Tämä tutkimus on osa laajempaa Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksella vuonna 2008 aloitettua Inpres-tutkimusprojektia (*Intervening at the pre-migration stage*), jossa tarkastellaan pitkittäisasetelman avulla paluumuuttajien akkulturaatioprosessia ennen muuttoa (T1), noin vuosi muuton jälkeen (T2) sekä noin kaksi vuotta muuton jälkeen (T3). Tässä tutkimuksessa on käytetty Inga Jasinskaja-Lahden ja Anu Yijälän paluumuuttajilta keräämää pitkittäisaineistoa: lähtökohta-aineistoa (T1) sekä ensimmäisen seurantavaiheen aineistoa (T2). Aineisto on kerätty venäjänkielisin kyselylomakkein.

Pitkittäisaineiston ensimmäinen keruuvaihe toteutettiin keväällä 2008 Venäjällä (Pietarissa ja Petroskoissa) järjestetyn paluumuuttovalmennuksen yhteydessä. Valmennukseen osallistuneita (N=192) myös pyydettiin halutessaan viemään kyselylomakkeita perheenjäsenilleen, mikäli hekin olivat aikeissa muuttaa lähitulevaisuudessa Suomeen. Yhteensä 133 valmennukseen osallistuneen perheenjäsentä vastasi kyselyyn. Lisäksi lähestyttiin postikyselyin niitä potentiaalisia maahanmuuttajia, jotka olivat jo suorittaneet kielitestin ja odottivat virallista asunnon myöntämistä Suomesta (N=206). Heidän tietonsa saatiin Suomen Pietarin konsulaatin rekisteristä. Yhteensä 49 potentiaalista maahanmuuttajaa vastasi postikyselyyn (vastausprosentti 25%).

Kyselylomakkeiden mukana annettiin saatekirje ja palautuskuori, jonka postimaksu oli valmiiksi maksettu. Saatekirjeessä luvattiin säilyttää osallistujien anonymiteetti tutkimuksen raportoinnissa sekä tuotiin esille, että tutkimus ei ole kytköksissä viranomaistahoihin. Saatekirjeessä kuvattiin myös tutkimuksen tarkoitus sekä nelivuotisen tutkimusprojektin aikataulu ja toteutustapa. Kyselylomakkeet numeroitiin ja lomakekoodia vastaavat vastaajien nimet kerättiin erillisille lapuille, jotta tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneiden osoitetietoja voitaisiin etsiä seurantavaiheissa (vuosina 2009 ja 2010) Suomen väestörekisteristä. Lähtökohta-aineiston

lopullinen otoskoko oli 325, joista etniseltä taustaltaan inkerinsuomalaisia oli 229.

Seuranta-aineisto kerättiin syksyllä 2009, jolloin paluumuuttajat ja heidän perheenjäsenensä olivat asuneet Suomessa 3-15 kuukautta. Kyselylomakkeet lähetettiin postitse kaikille niille ennen muuttoa tutkimukseen osallistuneille, jotka olivat muuttaneet Suomeen kuluneen puolentoista vuoden aikana (N=186). Joiltain osin edellisestä aineistonkeruuvaiheesta muokatun kyselylomakkeen mukana paluumuuttajat saivat palautuskuoren sekä saatekirjeen, jossa kerrattiin tutkimuksen ensimmäistä vaihetta, päämääriä ja luottamuksellisuutta. Vastaajista 129 palautti kyselylomakkeen kolmen viikon sisällä, jonka jälkeen ensimmäiseen muistutuskirjeeseen reagoi 42 vastaajaa ja viikko tämän jälkeen lähetettyyn toiseen muistutuskirjeeseen seitsemän vastaajaa. Seurantavaiheen vastausprosentti oli 96 % (N=178). Toiseen aineistonkeruuvaiheeseen vastanneista 141 oli inkerinsuomalaisia. Pitkittäistutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistuneista inkerinsuomalaisista 61.6% vastasi toisen vaiheen kyselyyn.

Tutkimuksessani käytän etniseltä taustaltaan (inkerin)suomalaisten muodostamaa pitkittäisaineistoa (N=141). Analyysini ulkopuolelle jäävät siis paluumuuttajien perheenjäsenet, mikäli he ovat raportoineet kyselylomakkeessa kansallisuudekseen jonkin muun kuin (inkerin)suomalaisuuden. Aineistossani mukana ovat myös ne vastaajat, joiden (inkerin)suomalaisuus on osa kaksoisidentiteettiä. Kyselylomakkeessa etninen tausta -kysymyksen kohdalla inkerinsuomalaisuus on muotoiltu edellä kuvaamallani tavalla; *inkerin* ollessa sulussa myös ”suomalaiset” lukeutuvat tähän joukkoon.

Lähtökohta-aineiston vastaajista enemmistö (66.8%) oli naisia ja vastaajien keski-ikä oli 44.4 vuotta (kh=15.1). Suurin osa vastaajista (56.9%) oli kokopäivätyössä ja vain 4.0% oli T1-aineistonkeruuvaiheen aikaan työttömänä. Seuranta-aineiston 141 vastaajasta 70.2 % oli naisia ja

vastaajien iän keskiarvo oli 45.1 vuotta (kh=14.4). Aineiston paluumuuttajien ikähaitari oli 19-85-vuotta. Enemmistö vastaajista oli naimisissa tai avoliitossa (62.1%) ja heillä oli lapsia (77.3%). Eronneita vastaajista oli 12.1%, naimattomia 19.9% ja leskiä 7.1%. Paluumuuttajat olivat korkeasti koulutettuja: vain 16.4 % vastaajista oli korkeintaan keskikoulutasoinen koulutus. Suurin osa (90.0%) vastaajista oli vierailut Suomessa aiemmin ja melkein jokaisella (95.0%) vastaajista oli ystäviä tai sukulaisia Suomessa.

Pitkittäistutkimuksessa saatujen tulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä arvioidessa on hyvä tietää, kuinka valikoitunut joukko on osallistunut pitkittäistutkimuksen toiseen vaiheeseen (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti, 2006, 44). Katoanalyysin avulla verrattiin tutkimukseen vain ensimmäisessä aineistonkeruuvaiheessa osallistuneita niihin vastaajiin, jotka osallistuivat sekä ensimmäiseen että toiseen vaiheeseen. Näitä kahta ryhmää tarkasteltiin sekä demografisten muuttujien että tutkimuksen muuttoä edeltävässä vaiheessa (T1) käytetyn odotus-mittarin suhteen vertailemalla muuttajien keskiarvoja. Ryhmien keskiarvot eivät eronneet tilastollisesti merkitsevällä tasolla demografisten muuttujien tai T1-mittareiden suhteen. Pitkittäistutkimuksen tutkimusjoukkoa voidaan siis pitää tämän tutkimuksen aiheen kannalta satunnaisesti valikoituneena.

Aineistoja kuvaavat taustamuuttajat on esitetty taulukossa 1. Lisäksi taulukossa 2 on esitetty seuranta-aineiston vastaajien jakautuminen kuukausitulojen ja työtilanteen suhteen mittausajankohtana T2. Lukujen tulkinta tosin on työtilanteen suhteen hieman ongelmallista, koska paluumuuttajat ovat todennäköisesti arvioineet suomen kielen kurssille osallistumisen eri tavoin: joku pitää itseään opiskelijana, toinen työttömänä ja osa on kommentoinut kysymystä ”muu”-vastausvaihtoehdolla.

Taulukko 1. Lähtökohta-aineistoa ja seuranta-aineistoa kuvaavat taustamuuttajat (T1).

Muuttuja	Lähtökohta-aineisto (N=229)		Seuranta-aineisto (N=141)	
	%	ka (kh)	%	ka (kh)
<i>Ikä</i>		44.4(15.1)		45.1 (14.4)
<i>Naisia</i>	66.8		70.2	
<i>Siviilisäätö</i>				
Naimaton	19.7		19.9	
Naimisissa tai avoliitossa	62.0		61.0	
Eronnut	10.0		12.1	
Leski	8.3		7.1	
<i>Lapsia (yksi tai enemmän)</i>	77.1		77.3	
<i>Äidinkieli</i>				
Suomi	0.9		1.4	
Venäjä	65.8		62.9	
Kaksikielinen (Suomi- Venäjä)	32.9		35.0	
Muu	0.4		0.7	
<i>Koulutus</i>				
Korkeintaan keskikoulu Ammattikoulutus/ osa ammattitutkintoa	17.3		16.4	
Korkea koulututkinto/ osa korkeakoulututkintoa	39.0		37.9	
Korkea koulututkinto/ osa korkeakoulututkintoa	43.8		45.8	
<i>Työ</i>				
Kokopäivätyö	56.9		53.6	
Osa-aikatyö	4.0		3.6	
Yrittäjä	2.2		2.9	
Työtön/lomautettu	4.0		6.5	
Eläkkeellä	17.8		18.8	
Kotona hoitamassa lapsia/muita perheenjäseniä	6.7		6.5	
Päätoiminen opiskelija	6.2		7.2	
Muu	2.2		0.7	
<i>Perheen nettotulot (kk) (kysytty ruplina)</i>				
alle 125€	7.2		8.0	
125-380€	39.3		47.8	
380-630€	31.5		26.8	
yli 630€	22.1		17.4	
<i>Vieraillut aiemmin Suomessa</i>	86.1		90.0	
<i>Ystäviä/sukulaisia Suomessa</i>	91.3		95.0	
<i>Paluumuuttojonossa oloaika (v)</i>		12.1(3.5)		12.1(3.1)
<i>Aineiston kenuupaikka</i>				
<i>Venäjällä</i>				
Petroskoi	63.4		61.7	
Pietari/Leningradin alue	34.5		36.2	
Karjalan alue	2.2		2.1	

Taulukko 2. Seuranta-aineiston vastaajien kuukausitulot ja työtilanne muuton jälkeen ($N=141$).

Muuttuja	%
<i>Työ</i>	
Työtön/lomautettu	45.2
Eläkkeellä	12.6
Kotona hoitamassa lapsia/muita perheenjäseniä	2.2
Päätoiminen opiskelija	11.9
Muu	28.1
<i>Perheen nettotulot (kk)</i>	
alle 1000€	74.4
1000-2000€	22.5
En osaa/halua vastata	3.1

5.3 Mittarit

Tässä kappaleessa esitellään tutkimuksessa käytetyt mittarit. Tutkimuksessa käytetyt summamuuttujat muodostettiin faktorianalyysien tulosten pohjalta laskemalla kullekin vastaajalle mittarin osioiden keskiarvo. Summamuuttujan muodostuksen kriteerinä oli, että vastaaja on vastannut vähintään 75% muuttujan osioista.

5.3.1 Elämään tyytyväisyys

Elämään tyytyväisyyden mittarina käytettiin Gastonin ja Voglin (2005) GWBI (*General Well-Being index*) –mittarin kymmentä osiota. GWBI-mittari on kehitetty mittaamaan elämänlaatua ja se on Gastonin ja Voglin (2005) mukaan faktoroitavissa kolmelle elämänlaadun eri osa-alueelle: elämään tyytyväisyys (*life satisfaction/vitality*), fyysinen terveys (*poor physical health/somatic complaints*) ja yleinen mieliala (*general mood/affect*). Mittari kokonaisuudessaan on nähtävissä liitteessä 1. Vastaajia pyydettiin arvioimaan 5-portaisen vastauskaalan avulla (1=En/ei ollenkaan, 5=Oikein paljon), miten he ovat voineet viimeisen kahden viikon aikana (esim. ”Kuinka iloinen tai tyytyväinen olette ollut henkilökohtaiseen elämäänne?”). Elämään tyytyväisyyteen negatiivisesti liittyvien kysymysten kohdalla vastauskaala käännettiin niin, että suuremmat arvot tarkoittavat jokaisen kysymyksen kohdalla korkeampaa elämään tyytyväisyyttä. Mittaria

kokonaisuudessaan on käytetty aiemmin paluumuuttoon liittyvässä tutkimuksessa (esim. Jasinskaja-Lahti & Yijälä, 2010; Yijälä & Jasinskaja-Lahti, 2010). Tässä tutkimuksessa käytettiin vain elämään tyytyväisyys – faktoria. Koko mittaria koskevan faktorianalyysin tulokset ovat nähtävissä liitteessä 2.

Ennen summamuuttujan muodostamista tarkasteltiin eksploraatiivisen faktorianalyysin avulla tämän tutkimuksen empiirisen aineiston antamaa tukea Gastonin ja Voglin (2005) faktoriratkaisulle. Faktorianalyysin tarkoituksena on muodostaa faktoreita, jotka pyrkivät selittämään havaittujen muuttujien yhteisvaihtelua sekä riippumattomuussuhteita. Näin keskenään voimakkaasti korreloivat muuttujat muodostavat keskenään faktorin, joka kuvaa muuttujien yhteisvaihtelun takana olevaa ”latenttia tekijää” (Nummenmaa, 2004, 333-347). Faktorien ekstraktointimenetelmäksi valittiin pääakselifaktorointi (*principal axis factors*). Rotaatiomenetelmäksi valittiin *direct oblimin* eli vinokulmainen menetelmä, jossa faktoreiden annetaan korreloida keskenään. Tätä rotaatoratkaisua voidaan käyttää, kun on perusteltua olettaa mittarin eri osioiden olevan yhteydessä toisiinsa (Tabachnick & Fidell, 2007, 638). Faktorianalyysin tulokset elämään tyytyväisyyden osalta ovat nähtävissä taulukossa 3.

Faktorianalyysi tuki osittain Gastonin ja Voglin (2005) ehdottamaa faktoriratkaisua. Elämään tyytyväisyys –faktorille latautuneet osiot 7-10 sisällytettiin tässä tutkimuksessa elämään tyytyväisyys –ulottuvuudelle, vaikka niitä pidetään Gastonin ja Voglin (2005) alkuperäisen jaottelun mukaan ulottuvuudelle ”yleinen mielentila” kuuluvina. Elämään tyytyväisyys –faktorille latautunut osio ”Oletteko tuntenut hallitsevanne täysin tekonne,...” jätettiin muodostetun elämään tyytyväisyys -summamuuttujan ulkopuolelle, koska se ei sopinut sisällöllisesti yhteen muiden osioiden kanssa eikä sen pois jättäminen heikentänyt mittarin reliabiliteettia.

Elämään tyytyväisyys -faktori selitti 43.1% muuttujien yhteisvaihtelusta ja muuttujien kommunaliteetteja voidaan pitää kohtuullisen hyvinä. Kommunaliteetti ilmaisee kunkin faktorin selitysosuuden yksittäisen havaitun muuttujan vaihtelusta (Field, 2005, 630). Faktoriratkaisu sopi hyvin aineistolle (KMO = .90, Bartlettin testin mukaan $p < .001$). Faktorianalyysin tulosten pohjalta muodostettiin elämään tyytyväisyys – summamuuttuja. Cronbachin alfa elämään tyytyväisyys –mittarille oli .88.

Taulukko 3. Eksploratiivinen faktorianalyysi paluumuuttajien yleiseen hyvinvointiin (*general well-being*) vaikuttavista tekijöistä: elämään tyytyväisyys.

Muuttuja	F1	F2	F3	Kommu- naliteetti
<i>Faktori 1: Elämään tyytyväisyys</i>				
1. Kuinka iloinen tai tyytyväinen olette ollut henkilökohtaiseen elämäänne?	.45	-.27	-.22	.36
2. Oletteko herännyt tuntien itsenne virkeäksi ja levänneeksi?	.53	.04	-.11	.37
3. Onko päivittäinen elämänne ollut Teitä kiinnostavien asioiden täyttämää?	.47	.11	.05	.23
4. Tunsitteko vointinne riittävän hyväksi tehdäkseen asioita, joista pidätte tai jotka teidän täytyi tehdä?	.66	.12	-.08	.55
5. Kuinka energinen ja elinvoimainen olette ollut?	.93	.07	.13	.78
6. Kuinka aktiiviseksi ja tarmokkaaksi olette tuntenut itsenne?	.95	-.00	.15	.76
7. Oletteko voinut yleisesti ottaen hyvin?	.60	.18	-.06	.49
8. Oletteko tuntenut itsenne vakaaksi ja varmaksi itsestänne?	.57	.05	-.17	.49
9. Kuinka iloinen olette ollut?	.76	-.06	-.06	.62
10. Kuinka rentoutuneeksi olette tuntenut itsenne?	.61	-.02	-.14	.48

Faktorikohtaisia ominaisarvoja ei raportoida, koska faktorit korreloivat valitussa rotaatiomenetelmässä keskenään.

5.3.2 Odotukset ja kokemukset

Suomea koskevia **odotuksia** kysyttiin vastaajilta ennen muuttoa (T1) seuraavalla tavalla: "Arvioikaa, millainen oma tilanteenne tulee olemaan Suomessa?" (1=Erittäin huono, 5=Erittäin hyvä). Muuton jälkeistä (T2) arviota sen hetkisestä **tilanteesta Suomessa** kysyttiin paluumuuttajilta samalla, INPRES-tutkimusprojektia varten kehitetyllä yleisiä odotuksia

(esim. ”perhesuhteet (esim. suhteet vanhempiin, puolisoon ja lapsiin)”, ”taloudellinen tilanne (esim. palkka, tulotaso, sosiaaliturva)”) mittaavalla mittarilla (ks. liite 3). Selkeyden vuoksi kutsun tätä mittaria odotusmittariksi, vaikka sitä käytettiin vertailtavuuden vuoksi myös kokemusten mittaamiseen muuton jälkeen.

Odotus-mittaria tarkasteltiin niin ikään eksploratiivisessa faktorianalyysissä, jotta saataisiin selville, onko yksittäiset osiot mahdollista tiivistää faktoreiksi. Odotus-mittaria tarkasteltiin faktorianalyysissä kummankin mittausajankohdan (T1 ja T2) osalta. Mittarin kohdat ”asumisolosuhteet” ja ”terveydenhuolto” jätettiin lopullisesta faktoriratkaisusta pois, sillä ne eivät sopineet sisällöllisesti kahden muodostuneen faktorin latentin tekijän kuvaajiksi. Näiden osioiden sisällyttäminen faktorianalyysiin olisi myös vähentänyt faktoriratkaisun selitysosuutta muuttujien kokonaisvaihtelusta. Odotuksia ja tilannetta Suomessa koskevan faktorianalyysin tulokset ovat nähtävissä taulukossa 4.

Odotus-mittarille tehty kaksi faktorianalyysia tuottivat kumpikin kaksi faktoria, joiden ominaisarvo oli enemmän kuin yksi. Faktorien ekstraktointimenetelmänä käytettiin pääakselifaktorointia (*principal axis factors*) ja rotaatiomenetelmäksi valittiin *direct oblimin* eli vinokulmainen menetelmä, jossa faktoreiden annetaan korreloida keskenään. Faktoriratkaisu osoittautui sopivan paremmin odotus-mittarille ennen muuttoa (KMO = .83, Bartlettin testin mukaan $p < .001$) kuin T2-mittausajankohdan kokemuksia mittavalle identtiselle mittarille (KMO = .67, Bartlettin testin mukaan $p < .001$). Faktorit selittivät muuttujien yhteisvaihtelusta T1-mittausajankohtana 63.6% ja T2-mittausajankohtana 54.0%. Faktoreiden väliset korrelaatiot olivat .46 (T1) ja .21 (T2). Odotus-mittarin T2-mittausvaiheen tarkastelu faktorianalyysissä osoitti, että ystäväsuhteet latautui vastoin T1-mittarin faktorianalyysin tuloksia faktorille kaksi. Myös kommunaliteetit olivat T2-mittarin faktorianalyysin mukaan joidenkin osioiden kohdalla heikkoja.

Taulukko 4. Faktorianalyysit odotuksille (T1) ja kokemuksille Suomessa (T2).

Muuttuja	F1	F2	Kommu- naliteetti
<i>Faktori 1: Sosio-psykkinen hyvinvointi</i>			
Perhesuhteet (T1)	.71	-.16	.43
Perhesuhteet (T2)	.47	-.06	.21
Ystäväsuhteet (T1)	.44	.17	.28
Ystäväsuhteet (T2)	.14	.32	.14
Psykkinen hyvinvointi (T1)	.70	.07	.53
Psykkinen hyvinvointi (T2)	.82	-.05	.66
Harrastukset ja vapaa-aika (T1)	.54	.27	.50
Harrastukset ja vapaa-aika (T2)	.45	.02	.20
<i>Faktori 2: Ammatillis-taloudellinen hyvinvointi</i>			
Ammatillinen asema (T1)	-.05	.89	.75
Ammatillinen asema (T2)	-.14	.88	.74
Työolosuhteet (T1)	.09	.70	.55
Työolosuhteet (T2)	-.20	.90	.78
Uralla etenemismahdollisuudet (T1)	-.08	.87	.70
Uralla etenemismahdollisuudet (T2)	.08	.66	.46
Taloudellinen tilanne (T1)	.15	.58	.44
Taloudellinen tilanne (T2)	.26	.30	.19
Selitysosuus %			
T1	17.2	46.4	
T2	21.7	32.3	

Faktorikohtaisia ominaisarvoja ei raportoida, koska faktorit korreloivat valitussa rotaatiomenetelmässä keskenään.

Faktorianalyysien tulosten pohjalta muodostettiin neljä summamuuttujaa: sosio-psykkinen hyvinvointi (T1; $\alpha = .72$ ja T2; $\alpha = .59$) ja ammatillis-taloudellinen hyvinvointi (T1; $\alpha = .84$ ja T2; $\alpha = .78$). Sisällöllisen yhtenevyyden sekä vertailukelpoisuuden vuoksi faktorit muodostettiin kummankin mittausajankohdan osalta samoista osioista. Ystäväsuhteiden poistaminen T2-faktorista ”sosio-psykkinen hyvinvointi” olisi laskenut hieman mittarin reliabiliteettia, joka oli muutenkin arvoltaan $< .70$. Mittarin sisäisen konsistenssin hyväksyttävänä raja-arvona on usein pidetty .70:ää (Cortina, 1993; Cronbach, 1951). On kuitenkin muistettava, että Cronbachin alfaan vaikuttavat mittarin osioiden määrä sekä osioiden väliset korrelaatiot (Cortina, 1993). Tässä tapauksessa mittarissa oli vain neljä osiota, mikä voi osaltaan heikentää reliabiliteettia.

6 TULOKSET

6.1 Alustavat analyysit

Aluksi tarkasteltiin muuttujien välisiä yhteyksiä Pearsonin korrelaatiokertoimien avulla. Muuttujien väliset korrelaatiot, keskiarvot ja keskihajonnat on esitetty taulukossa 5. Taulukosta nähdään, että kaikki selittävät muuttujat T2-ajankohdan ammatillis-taloudellista hyvinvointia lukuun ottamatta, olivat positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä elämään tyytyväisyyteen. Lisäksi odotusten ja niitä vastaavien kokemusten välillä oli kohtalainen korrelaatio (.44 ja .33), mikä on linjassa aiempien toteutuneiden odotusten tutkimuksen kanssa (Irving & Meyer, 1994).

Taulukko 5. Tutkimuksessa käytettyjen muuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja korrelaatiot ($N=141$).

Muuttuja	ka	kh	1.	2.	3.	4.	5.
<i>Odotukset (T1)</i>							
1. Sosio-psykkinen hyvinvointi	4.2	0.4					
2. Ammatillis-taloudellinen hyvinvointi	3.7	0.5	.49***				
<i>Kokemukset (T2)</i>							
3. Sosio-psykkinen hyvinvointi	3.9	0.5	.44***	.23*			
4. Ammatillis-taloudellinen hyvinvointi	2.8	0.6	.14	.33**	.26*		
<i>Riippuva muuttuja (T2)</i>							
5. Elämään tyytyväisyys	3.7	0.5	.22*	.11	.65***	.28**	

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Seuraavaksi tarkasteltiin regressioanalyysin oletusten täyttymistä. Polynomista regressioanalyysia käytettäessä ovat voimassa samat oletukset kuin monimuuttujaregressioanalyysissa yleensäkin (Shanock ym., 2010). Muuttujien tulee olla normaalisti jakautuneita perusjoukosta (Nummenmaa, 2004, 304). Tutkimuksen muuttujien osalta normaalijakaumaoletus toteutui.

Lisäksi muuttujien residuaalien eli virhetermien oletetaan olevan normaalisti jakautuneita, lineaarisia, homoskedanttisia sekä toisistaan riippumattomia (Tabachnick & Fidell, 2007, 125-128). Virhetermien oletusten toteutumista tarkastellaan lähemmin polynomisen regressioanalyysin tulosten yhteydessä (kappale 6.2).

Regressioanalyysissa käytettyjen muuttujien välillä oletetaan olevan maltillinen keskinäinen yhteys (Tabachnick & Fidell, 2007, 125). Multikollinearisuus vaikeuttaa tai voi tehdä mahdottomaksi muuttujien välisten yhteyksien tulkinnan, mikäli muuttujien yhteisvaihtelu on voimakasta (mts. 125). Korrelaatiotaulukosta nähdään, että muuttujien väliset korrelaatiot ovat alle .50, lukuun ottamatta elämään tyytyväisyyden ja sosio-psykkisen hyvinvoinnin (T2) välistä yhteyttä ($r = .65$). Tabachnickin ja Fidellin (2007, 90) mukaan muuttujien käyttö samassa analyysissä ei ole suositeltavaa, mikäli muuttujien välinen yhteisvaihtelu on .70 tai enemmän. Muuttujien välisiä yhteyksiä voidaan näin pitää riittävän maltillisina.

Lopuksi tarkasteltiin vielä polynomiseen regressioanalyysiin liittyviä oletuksia. Polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen käytön vaatimat oletukset toteutuvat: riippumattomat muuttujat ovat keskenänsä vertailukelpoisia eli käsitteellisesti yhteneväiset ja ne on mitattu samaa numeerista skaalaa käyttäen (Edwards, 1994). Lisäksi ennen polynomisen regressioanalyysin käyttöä tulee tarkastaa, että tutkimuksessa käytetystä aineistosta löytyy hajontaa odotusten toteutumisessa ja toteutumatta jäämisessä (Shanock ym., 2010). Mikäli odotukset ovat ylittyneet tai alittuneet vain muutamalla vastaajista, on riippuvan muuttujan vaihtelun tarkastelu odotusten toteutumisen tason ja suunnan suhteen yhdenkään (Shanock ym., 2010). Odotusten toteutumisen, ylittymisen ja alittumisen määrät tarkastettiin tässä tutkimuksessa Shanockin tutkimusryhmineen (2010) esittämän proseduurin mukaisesti. Standardoiduista muuttujista tehtiin aluksi erotusmuuttuja, jossa kokemukset (T2) vähennettiin odotuksista (T1). Tämän jälkeen luotiin erotusmuuttujaa hyödyntäen kolme

kategoriaa: (1) odotukset alittuneet, (2) odotukset toteutuneet ja (3) odotukset ylittyneet. Vastaajien jakautuminen näihin kolmeen kategoriaan on havainnollistettu taulukossa 6.

Taulukosta 6 nähdään, että vastaajien joukossa oli kummankin hyvinvoinnin ulottuvuuden osalta niitä, joiden odotukset ovat ylittyneet tai alittuneet että niitä, joiden kokemukset Suomessa ovat keskimäärin vastanneet heidän odotuksiaan. Taulukosta 6 voidaan huomata, että ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten keskiarvo oli kokemusten keskiarvoa korkeampi ”odotukset ylittyneet” -ryhmässä. Vastaajien keskihajonta oli kuitenkin kumpanakin mittaajankohdalla (odotukset T1 ja kokemukset T2) suuri. Taulukon 6 lukujen pohjalta voidaan sanoa, että aineistossa oli tutkimusongelman kannalta riittävästi hajontaa sen suhteen, kuinka yhdenmukaisia vastaajien odotukset ja kokemukset olivat.

Taulukko 6. Sosio-psykkistä ja ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutuminen, ylittyminen ja alittuminen.

	%	Sosio-psykkinen hyvinvointi (N=126)		Ammatillis-taloudellinen hyvinvointi (N=94)		
		Odotukset ka (kh)	Kokemukset ka (kh)	%	Odotukset ka (kh)	Kokemukset ka (kh)
Odotukset alittuneet	38.9	4.41(.47)	3.60(.53)	31.9	3.96(.43)	2.27(.54)
Odotukset toteutuneet	18.3	4.22(.36)	3.96(.38)	25.5	3.96(.23)	3.11(.24)
Odotukset ylittyneet	42.9	3.99(.33)	4.09(.38)	42.6	3.25(.62)	3.02(.67)

Huom. Odotukset toteutuneet -kategoriaan sisällytettiin ne vastaukset, joiden arvo oli vaihteluvälillä \pm keskihajonta/2. Tämän raja-arvon ylittäneet havainnot kuuluivat odotukset ylittyneet -kategoriaan ja alittaneet odotukset alittuneet -kategoriaan (Shanock ym., 2010).

Ennen polynomisen regressioanalyysin käyttöä aineistoa tarkasteltiin vielä poikkeavien havaintojen suhteen. Poikkeavat havainnot eli outlier-tapaukset voivat vääristää regressioanalyysin tuloksia (Tabachnick & Fidell, 2007, 72). Poikkeavia havaintoja tarkasteltiin Cookin etäisyysmittarin avulla. Yhtään havaintoa ei poistettu.

6.2 Polynominen regressioanalyysi

Sosio-psykkistä hyvinvointia ja ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisen vaikutusta elämään tyytyväisyyteen tarkasteltiin polynomisen regressioanalyysin avulla. Polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen hyödyntäminen tulkintamenetelmänä sopii hyvin tämän tutkimuksen kysymyksenasettelulle ja aineistolle.

Kun tutkimusongelmaa lähestytään vastepintamallinnuksen avulla, tulee polynominen regressioanalyysi tehdä ensin (Shanock ym., 2010). Polynomisen regressioyhtälön yleinen funktio on $Z = b_0 + b_1X + b_2Y + b_3X^2 + b_4XY + b_5Y^2 + e$, jossa b_0 on vakio-termi, Z on riippuva muuttuja, X on riippumaton muuttuja 1 (odotukset) ja Y riippumaton muuttuja 2 (kokemukset) ja e regressioyhtälön virhetermi (Shanock ym., 2010). Näin ollen riippuva muuttuja regressoidaan kummallakin selittäväällä muuttujalla (X ja Y), selittävien muuttujien interaktiolla (XY) sekä selittävien muuttujien neliöillä (X^2 ja Y^2) (Shanock ym., 2010).

Polynominen regressioanalyysissä analyysiin lisätään kummastakin riippumattomasta muuttujasta muodostettu toisen asteen termi sekä kahden riippumattoman muuttujan välinen tulo (DeCoster, 2004; Shanock ym., 2010). Näiden lisäksi regressioanalyysiin sisällytetään riippumattomien muuttujien ensimmäisen asteen termit. Riippumattomat muuttujat tulee keskittää ennen toisen asteen termin muodostamista multikollineaarisuuden vähentämiseksi (Aiken & West, 1991, 35; DeCoster, 2004). Muuttujat on tässä tutkimuksessa keskitetty vähentämällä kolme (3) jokaisen havaintoyksikön pistemäärästä, koska odotuksia on mitattu viisiportaisella Likert-asteikolla. Keskittäminen mittarin skaalan keskikohdan ympärille on suositeltavaa tämäntyyppisissä analyysissä (Shanock ym., 2010; Edwards, 1994).

Demografisten tekijöiden tarkastelu ja kontrollointi polynomisessa regressioanalyysissä ei ole mielekästä, kun tulkinta tapahtuu vastepintamallinnuksen avulla eikä regressiokertoimista olla kiinnostuneita kuin välillisesti (Shanock ym., 2010). Korrelaatiotaulukko demografisten muuttujien ja riippuvan muuttujan välisistä yhteyksistä on esitetty liitteessä 4. Mikään keskeisistä demografisista muuttujista ei ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä elämään tyytyväisyyteen.

Polynomisen regressioanalyysin tulokset ovat nähtävissä taulukossa 7. Taulukkoon 7 on kirjattu standardoimattomat regressiokertoimet sekä estimaatin keskivirhe. Koska estimaatin keskivirhe vaikuttaa osaltaan regressiokertoimen tilastolliseen merkitsevyyteen, samoja muuttujia sisältävien suureiden arvot eivät voi olla samanaikaisesti tilastollisesti merkitseviä (Shanock ym., 2010).

Taulukko 7. Polynominen regressioanalyysi sosio-psykkistä ja ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisen yhteydestä elämään tyytyväisyyteen.

<i>Muuttuja</i>	Sosio-psykkinen hyvinvointi ($N=125$) <i>b (SEE)</i>	Ammatillis-taloudellinen hyvinvointi ($N=94$) <i>b (SEE)</i>
Vakio	3.70 (.24)***	3.71 (.12)***
Odotukset	-1.16 (.44)**	-.15 (.20)
Kokemukset	0.99 (.24)***	.31 (.18)
Odotukset x odotukset	.46 (.20)*	.16 (.12)
Odotukset x kokemukset	-.02 (.19)	-.06 (.16)
Kokemukset x kokemukset	-.18 (.10)	.06 (.10)
R^2	.44***	.04
<i>Vastepintamallinnustestit</i>		
a_1	-.16	.16
a_2	.25	.16
a_3	-2.15***	-.47
a_4	.30	.27

$a_1 = (b_1 + b_2)$, missä b_1 on odotusten regressiokerroin ja b_2 kokemusten regressiokerroin. $a_2 = (b_3 + b_4 + b_5)$, missä b_3 on odotusten neliön regressiokerroin, b_4 on odotusten ja kokemusten välisen tulon regressiokerroin ja b_5 on kokemusten neliön regressiokerroin. $a_3 = (b_1 - b_2)$. $a_4 = (b_3 - b_4 + b_5)$. Laskusuoritukset on tehty tarkoilla arvoilla.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Ammatillis-taloudellisen hyvinvoinnin odotusten ja kokemusten tarkastelu polynomisessa regressioanalyysissä osoitti, että mallin muuttujien regressiokertoimet ja mallin selityskykyä kuvaava selitysaste R^2 eivät tulleet tilastollisesti merkitseviksi. Näin ollen ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisen yhteyttä elämään tyytyväisyyteen ei ole mielekästä tarkastella vastepintamallinnuksen avulla (Shanock ym., 2010). Hypoteesien H1b, H2b, H3b ja H4b mukaisia yhteyksiä toteutuneiden odotusten ja elämään tyytyväisyyden välillä ei siis voida tarkastella tämän tutkimusaineiston osalta. Sen sijaan sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteyttä elämään tyytyväisyyteen voidaan tarkastella lähemmin vastepintamallinnuksen avulla.

Vastepintamallinnuksen käyttöä ja polynomisen regressioanalyysin tulkintaa varten tulee laskea arvot testisuureille a_1 - a_4 . Näiden vastepintamallinnustestien avulla voidaan tarkastella toteutuneiden odotusten suoran ($X = Y$) ja toteutumattomien odotusten suoran ($X = -Y$) kulmakertoimia ja kaarevuutta (Shanock ym., 2010). Toteutuneiden odotusten suoran kulmakerrointa kuvaa testisuure a_1 ja kaarevuutta testisuure a_2 . Toteutumattomien odotusten suoran kulmakerroin nähdään a_3 -arvosta ja kaarevuus a_4 -arvosta (Shanock ym., 2010). Testisuureiden tilastollisen merkitsevyyden selvittämiseen käytettiin Shanockin ym. (2010) luomaa Microsoft Excel -taulukkopohjaa, johon laskusuoritukseen tarvittavat yhtälöt oli luotu valmiiksi.

Ensimmäiseksi tarkasteltiin toteutuneiden odotusten suoran $X = Y$ kulmakerrointa ja kaarevuutta. Hypoteesin H1a mukaan suoran kulmakertoimen tulisi olla arvoltaan lähellä nollaa (teknisesti ottaen tasan nolla) ja tilastollisesti merkitsevä. Testisuure a_1 ei tullut tilastollisesti merkitseväksi eli aineisto ei tue tutkimuksen hypoteesia odotusten toteutumisen yhteydestä tyytyväisyyden kasvuun. Lisäksi testisuure a_2 :n avulla tarkasteltiin $X = Y$ suoran kaarevuutta. Tilastollisesti merkitsevä a_2 tarkoittaisi, että toteutuneiden odotusten suoran yhteys riippuvaan muuttujaan olisi epälineaarinen (Shanock ym., 2010). Koska a_2 ei tullut tällä

aineistolla tilastollisesti merkitseväksi, nollahypoteesi eli toteutuneiden odotusten suoran lineaarinen yhteys riippuvaan muuttujaan toteutui. Yhteyksien lineaarisuudesta ei tässä tutkimuksessa muodostettu hypoteesia, mutta testisuure a_2 antaa lisätietoa toteutuneiden odotusten ja elämään tyytyväisyyden välisen yhteyden luonteesta (ks. kuvio 6 kappaleessa 6.3).

Toiseksi tarkasteltiin toteutumattomien odotusten suoran ($X = -Y$) kulmakerrointa ja kaarevuutta. Hypoteesin H2a mukaan suoran kaarevuuden (a_4) odotettiin olevan arvoltaan negatiivinen ja tilastollisesti merkitsevä. Testiarvo a_4 sai tällä aineistolla merkittävästi positiivisen arvon .30 eikä tullut tilastollisesti merkitseväksi. Hypoteesi H2a ei siis saanut tukea. Odotusten ja kokemusten välisen ristiriidan kasvu – kumman suuntaisesti tahansa - ei tällä tutkimusjoukolla laskenut tyytyväisyyttä. Hypoteesien H1a ja H2a hylkäämisen myötä voidaan todeta, että Brownin ja kumppaneiden (2008) malli *ideaalitaso* ei saanut tutkimuksessa vahvistusta. Sen sijaan testisuure a_3 tuki hypoteesin H3a mukaista oletusta toteutuneiden odotusten ja elämään tyytyväisyyden välisestä suhteesta. Arvoltaan negatiivinen, tilastollisesti merkitsevä a_3 tarkoittaa, että elämään tyytyväisyys on korkeimmalla tasolla silloin, kun kokemukset ovat korkeammalla kuin odotukset (Shanock ym., 2010). Lisäksi taulukosta 7 nähdään, että odotusten ja kokemusten regressiokertoimet ovat tilastollisesti merkitseviä, samaa suuruusluokkaa sekä merkittävästi vastakkaisia. Näin ollen *ei vahvistusta* –malli (Brown ym., 2008) sai aineistolta tukea.

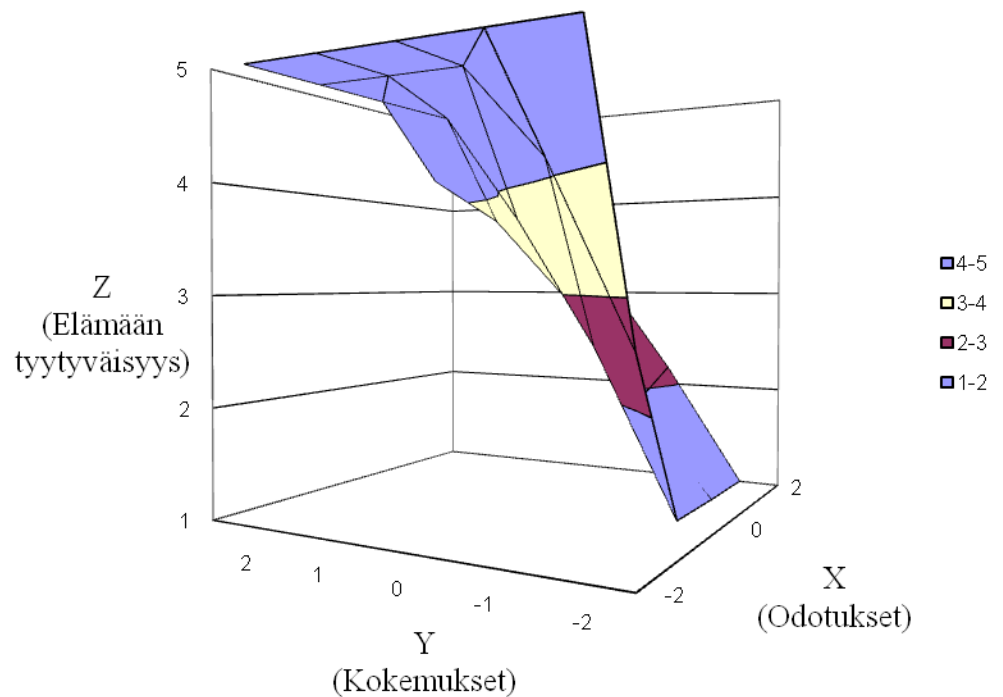
Hypoteesin H4a mukaista yhteyttä kokemusten ja elämään tyytyväisyyden välillä selvitettiin polynomisessa regressioanalyysissä tarkasteltujen muuttujien tilastollista merkitsevyyttä tarkastelemalla. Taulukosta 7 nähdään, että vakiotermin lisäksi odotukset, kokemukset ja odotukset² selittivät tilastollisesti merkitsevästi elämään tyytyväisyyttä. Näin ollen *vain kokemus* –mallin mukainen hypoteesi H4a ei saanut tutkimuksessa vahvistusta.

Lopuksi tarkasteltiin vielä regressioanalyysin oletusten toteutumista virhetermien osalta. Virhetermien tulee Tabachnickin ja Fidellin (2007, 128) mukaan olla toisistaan riippumattomia. Durbin-Watsonin testin mukaan kummankaan analyysin virhetermit eivät korreloi häiritsevästi testiarvojen ollessa lähellä riippumattomuutta kuvaavaa arvoa kaksi (1.73 ja 1.99). Myös muut virhetermejä koskevat oletukset toteutuivat. Muuttujien virhetermit olivat jakautuneet normaalisti, lineaarisia ja varianssiltaan yhtä suuria selittävien muuttujien joka tasolla (homoskedastisuus) (Tabachnick & Fidell, 2007, 125-128).

6.3 Vastepintamallinnus

Vastepintamallinnusta voidaan käyttää kongruenssihypothesien ja polynomisten regressiokertoimien välisen suhteen kolmiulotteisena tulkintavälineenä (Edwards, 1994, 2001). Polynomisen regressioanalyysin tulosten pohjalta muodostettiin Shanockin ja kumppaneiden (2010) artikkelin Microsoft Excel –pohjan mukaisesti kolmiulotteinen vastepintamallinnuskuvio (kuvio 6). Kuvio 6 kuvaa vastepintamallinnustestien tuloksia ja antaa lisätietoa odotusten ja kokemusten välisen suhteen yhteydestä elämään tyytyväisyyteen.

Kuviosta 6 nähdään, että elämään tyytyväisyys on korkeimmillaan silloin, kun odotukset sosio-psykkisestä hyvinvoinnista ovat suhteellisen matalalla kokemukseen nähden. Odotusten ollessa korkealla, elämään tyytyväisyys nousee kokemusten parantuessa loivemmassa kulmassa kuin silloin, kun odotukset ovat lähtökohtaisesti matalammat. Kokemusten kohentuminen kuitenkin nostaa elämään tyytyväisyyttä, vaikka odotukset olisivat olleet lähtökohtaisesti korkeammalla kuin toteutunut tilanne. Kuviosta 6 voidaan myös nähdä elämään tyytyväisyyden olevan matalimmillaan silloin, kun odotukset ovat korkeat ja kokemukset huonoja.

Kuvio 6. Sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvien odotusten toteutuminen elämään tyytyväisyyden selittäjänä.

7 POHDINTA

Yksittäinen tutkimus voi osaltaan tarkastella vain joitakin niistä lukuisista tekijöistä, jotka vaikuttavat maahanmuuttajien sopeutumiseen. Tietoa maahanmuuttajien sopeutumista ja hyvinvointia edistävästä tekijöistä tarvitaan Suomessa ja muualla maailmassa. Monikulttuurisuuteen voidaan suhtautua niin yksilö- kuin yhteisötasolla eri tavoin, mutta maahanmuuttajien sopeutumista osaksi yhteiskuntaa pidetään useimmiten koulukunnasta riippumatta ensiarvoisen tärkeänä asiana. Tässä pohdintaosuudessa tarkoitukseni on käsitellä tämän tutkimuksen tuloksia sekä tutkimuksen toteutuksen rajoituksia ja vahvuuksia.

7.1 Toteutuneet odotukset paluumuuttajien sopeutumisen selittäjinä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, millä tavoin odotusten toteutuminen vaikuttaa paluumuuttajien psykologiseen sopeutumiseen. Polynomisen regressioanalyysin ja vastepintamallinnuksen tulosten

perusteella voidaan todeta, että paluumuuttajien sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisasteella oli yhteys elämään tyytyväisyyteen. Odotusten ja kokemusten välinen suhde vaikutti elämään tyytyväisyyteen niin, että kokemusten ylittäessä odotukset elämään tyytyväisyys oli korkeimmillaan. Sen sijaan ammatillis-taloudellista hyvinvointia koskevien odotusten toteutuminen tai toteutumatta jääminen ei ollut yhteydessä elämään tyytyväisyyteen.

7.1.1 Elämään tyytyväisyys, hyvinvointi ja psykologinen sopeutuminen

Tässä kappaleessa käsittelen lyhyesti tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden määritelmiä ja operationalisointia. Psykologisten käsitteiden määritelmät voivat olla merkitykseltään monitahoisia ja osittain päällekkäisiä muiden käsitteiden kanssa. Lisäksi sekä akkulturaatiotutkimus että toteutuneiden odotusten tutkimuskenttä kärsii tutkimuksien yhteismitallisuuden puutteesta, jolloin tutkimustuloksia vertaillaessa on vältettävä liikaa suoraviivaisuutta.

Elämään tyytyväisyys on yksi yleisesti käytetyistä psykologisen sopeutumisen indikaattoreista akkulturaatiotutkimuksissa (Ullman & Tatar, 2001; Phinney & Ong, 2002; Berry ym., 2006; Birman & Tran, 2008). Tässä tutkimuksessa elämään tyytyväisyys käsitettiin aiempien tutkimuksien tapaan maahanmuuttajien psykologista sopeutumista kuvaavana tekijänä, mutta indikaattorin valinnan osuvuus voidaan hyvin kyseenalaistaa. Kuten Sam (1994) huomauttaa, maahanmuuttajien elämään tyytyväisyys voi olla hyvällä tasolla, vaikka heillä olisi psykologisia ongelmia. Tässä tutkimuksessa psykologisen sopeutumisen on määritelty olevan yksilön psykologista ja fyysistä hyvinvointia sekä tyytyväisyyttä (Ward & Kennedy, 1993). Elämään tyytyväisyyttä selitettäessä onkin syytä muistaa, että psykologinen sopeutuminen on monitahoinen ilmiö, jonka yhtä keskeistä ulottuvuutta tämä tutkimus tarkastelee.

Toinen tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden keskinäisten suhteiden kannalta olennainen kysymys on, miten psykologinen sopeutuminen eroaa

subjektiivisesta hyvinvoinnista. Elämään tyytyväisyyden mittari muodostettiin tutkimuksessa yleistä subjektiivista hyvinvointia mittaavan GWBI-indeksin (Gaston & Vogl, 2005) kymmenestä osiosta faktorianalyysin tulosten pohjalta. Elämään tyytyväisyyden voidaan nähdä olevan subjektiivisen hyvinvoinnin ilmaisu (Sam, 1998). Määritelmällisesti psykologinen sopeutuminen ja subjektiivinen hyvinvointi viittaavatkin samoihin tekijöihin. Maahanmuuttotutkimuksissa sopeutumisen voidaan nähdä olevan olennainen käsite, koska hyvinvointia selittävät tekijät liittyvät usein jollain tavalla maahanmuuttoprosessiin tai -statukseen. Esimerkiksi elämään tyytyväisyyden on todettu olevan keskimäärin matalampi maahanmuuttajilla valtaväestöön verrattuna (Ullman & Tatar, 2001; Neto, 2001; Fugl-Meyer ym., 2002). Tutkimuksessa havaittu yhteys korkean elämään tyytyväisyyden ja ylittyneiden odotusten välillä voidaankin nähdä Berryn (2005) sopeutumisen määritelmän kehityksessä: muutos, eli odotusten ja kokemusten välinen ristiriita, on seuraus yksilön tai ryhmän ja ulkoisten vaatimusten ristipaineesta.

Koska Porterin ja Steersin (1973) alkuperäinen hypoteesi toteutuneista odotuksista ennustaa tyytyväisyyttä, haluttiin tässä tutkimuksessa tarkastella odotusten toteutumisen yhteyttä nimenomaan elämään tyytyväisyyteen eikä esimerkiksi fyysiseen terveyteen. Lisäksi on syytä tähdentää, että vaikka odotus-mittarin faktorit nimettiin tutkimuksessa sosio-psykkiseksi ja ammatillis-taloudelliseksi *hyvinvoinniksi*, tutkimuksen päämääränä ei ollut tarkastella hyvinvoinnin yhteyttä elämään tyytyväisyyteen – yhteen hyvinvoinnin ja sopeutumisen ulottuvuuksista. Tämän tutkimuksen tutkimusasetelman kannalta olennaista on odotusten ja kokemusten välinen kongruenssi, odotusten toteutumisen vaikutus elämään tyytyväisyyteen. Odotus-mittarin tarkoituksena ei myöskään ollut mitata niinkään hyvinvointia, vaan yksinkertaisesti tiedustella vastaajilta, kuinka hyvin he arvioivat asioidensa olevan elämän eri osa-alueilla tulevaisuudessa (odotukset T1)/ tällä hetkellä (kokemukset T2). Kongruenssimuuttujan muodostamiseksi hyvinvointi valittiin kuitenkin odotusten ja kokemusten yhteiseksi tekijäksi muuttujaa nimetessä.

7.1.2 Maahanmuuttajien toteutuneiden odotusten tutkiminen

Valtaosassa akkulturaatiotutkimuksista maahanmuuttajien odotusten katsotaan vaikuttavan sopeutumiseen. Tutkimuksissa väitetään, että liian korkeita odotuksia seuraavat pettymys ja sopeutumisvaikeudet (esim. Adler, 1981; Weissman & Furnham, 1987; Rogers & Ward, 1993; Caligiuri ym., 2001). Odotusten ja kokemusten ristiriidan uskotaan yleisesti liittyvän sopeutumisongelmiin, mutta harva tutkijoista on vaivautunut empiirisesti selvittämään, pitääkö väite paikkaansa. Yksi ongelmista tutkimusasetelmien muodostamisen kannalta on, että teorioita odotusten toteutumiseen ja sen seurauksiin liittyen ei – etenkin akkulturaatiotutkimuksen saralla - ole tarjolla. Tuolloin vaihtoehdoiksi jäävät eksploratiivisen tutkimuksen toteuttaminen tai teorian adoptoiminen joltakin muulta tutkimusalalta.

Tässä tutkimuksessa teoreettinen tausta hypoteesien muodostuksen takana on peräisin organisaatiotutkimuksen saralta. On selvää, että uuden työn aloittamista ja työpaikkaan sopeutumista ei voida rinnastaa uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutumiseen. Joitain samoja elementtejä voidaan kuitenkin ajatella liittyvän odotusten ja kokemusten välisen ristiriidan kokemiseen ja sitä seuraaviin seikkoihin. Porterin ja Steersin (1973) hypoteesia on testattu paljon eri tutkimusaloilla ja vastaavanlaisia hypoteeseja on muodostettu ja hypoteesia tukevia tuloksia saatu erilaisissa tutkimuskonteksteissa. Kongruenssitutkimuksissa on myös hiljattain alettu huomioda, että kokemukset saattavat olla joissain tapauksissa ainoa tyytyväisyyteen vaikuttava seikka eikä odotuksilla ole merkitystä. Brownin ja kumppaneiden (2008) mukaan toteutuneiden odotusten tutkimuksessa olennaista on nimenomaan ilmiön sitominen tiettyyn kontekstiin.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että paluumuuttajien sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien kokemusten ylittäessä odotukset, elämään tyytyväisyys oli todennäköisemmin korkeampi kuin niillä, jotka odottivat liikojä. Tulos nostaa esiin kysymyksen, jota organisaatiopsykologian sarallakin on pohdittu (esim. Irving & Montes, 2009): Tulisiko ihmisille luoda mahdollisimman matalia odotuksia, jotta

niiden toteutuminen ja ylittyminen olisi todennäköisempää? Pitäisikö maahanmuuttovalmennuksessa panostaa tuleviin haasteisiin ja mahdollisiin ongelmiin perehdyttämiseen, jotta maahanmuuttaja olisi muuton jälkeen mahdollisimman tyytyväinen elämäänsä? Ekspatriaattitutkimuksissa korostetaan usein, että muuttoa edeltävässä valmennuksessa tulisi luoda maahanmuuttajille realistisia odotuksia muuton kannalta olennaisista asioista (Caligiuri ym., 2001). Kuten Bürgelt ja kumppanit (2008) huomauttavat, odotukset vaikuttavat niihin ajatuksiin ja toimintatapoihin, joita maahanmuuttajalla on muuton jälkeen. Kovin negatiivisten ajatusten ja tulevaisuudenkuvien onkin vaikea nähdä kantavan maahanmuuttajaa uudessa maassa parhaalla mahdollisella tavalla.

Tämän tutkimuksen tulokset eivät tue aiempia akkulturaatiotutkimuksia, joiden mukaan kokemuksiin nähden korkeat odotukset heikentävät sopeutumista. Tutkimusten tulosten mukaan ainoastaan juuri päinvastainen ristiriita odotusten ja kokemusten välillä (ylittyneet odotukset) oli yhteydessä elämään tyytyväisyyden korkeaan tasoon. Tutkimuksessa testatuista Brownin ja kumppaneiden (2008) malleista *ei vahvistua* –mallin mukainen odotusten ja kokemusten välisen suhteen vaikutus elämään tyytyväisyyden nousuun sai tukea. Matemaattiset mallit yksinkertaistavat tutkimuskohteensa tiettyihin muotteihin ja odotusten vaikutusta jälkikäteisarvioihin ja lopulta sopeutumiseen on edelleen syytä pitää moniulotteisena ilmiönä. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että vaikka muuton jälkeisten tekijöiden vaikutusta sopeutumiseen ei tule aliarvioida (Chou, 2009), ei *vain kokemus* –malli saanut tässä tutkimuksessa aineistolta tukea. Muuttoa edeltävän vaiheen sisältävän pitkittäistutkimusasetelman avulla voidaan saada maahanmuuttajien sopeutumisesta moniulotteisempaa tietoa kuin poikkileikkaustutkimuksen keinoin.

Toteutuneiden odotusten tutkimuksia on kritisoitu tutkimuskohteensa operationalisointitavoista (Irving & Meyer, 1999; Sutton & Griffin; Irving & Montes, 2009). Tutkimuksissa riippumaton muuttuja eli

kongruenssimuuttuja on muodostettu usein erotuspistemääriä käyttäen retrospektiivisessä tutkimusasetelmassa, vaikka tämänkaltainen operationalisointi on monella tapaa ongelmallista (Edwards, 1994; Brown ym., 2008). Tässä tutkimuksessa toteutuneiden odotusten operationalisointi toteutettiin polynomista regressioanalyysia ja vastepintamallinnusta hyödyntäen tarkastelemalla odotusten ja kokemusten välistä suhdetta kolmiulotteisesti suhteessa elämään tyytyväisyyteen. Tutkimuksen vahvuutena voidaankin pitää pitkittäisasetelmaa, jossa muuttoa edeltävä vaihe on huomioitu. Lisäksi aiemmassa kirjallisuudessa osoitetut metodologiset ja mittaukseen liittyvät rajoitukset tiedostettiin tutkimusasetelman suunnittelussa.

7.1.3 Paluumuuttajien erilaiset odotukset

Erityisen kiinnostava seikka tämän tutkimuksen tuloksissa oli, että vain sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvien odotusten toteutumisaste ennusti elämään tyytyväisyyden tasoa. Aiemmissa maahanmuuttotutkimuksissa sekä sosiaalisiin suhteisiin että työhön ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvien odotusten toteutumisasteella on todettu olevan yhteys sopeutumiseen (Black, 1992; Murphy & Mahalingam, 2006). Porter ja Steers (1973) korostavat, että tutkimuskontekstin kannalta relevanttien odotusten toteutumisella on yhteys tyytyväisyyteen. Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta voidaankin pohtia, ovatko sosio-psykkiseen hyvinvointiin liittyvät tekijät paluumuuttokontekstissa sopeutumisen kannalta keskeisiä työhön ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvien tekijöiden jäädessä taka-alalle.

Inpres-projektin yhteydessä tehdyissä haastatteluissa paluumuuttajat toivat esille sitä, kuinka heidän elinolosuhteensa ovat monella tapaa parantuneet Suomeen muuton seurauksena¹. Lönnqvistin ym. (2011) puolestaan huomasivat inkerinsuomalaisten paluumuuttajien arvojen muutosta käsittelevässä tutkimuksessaan, että vallan ja suoriutumisen arvot laskivat

¹Inpres-projektissa kerättyä haastatteluaineistoa ei ole käytetty tähän aihepiiriin liittyvän tutkimuksen tekoon.

muuton jälkeen, kun taas universalismi- ja turvallisuusarvojen merkitys kasvoi. Venäjällä ihmisten arkeen liittyy erilaisia epävarmuustekijöitä kuin Suomessa. Turvallisen ympäristön, hyvien elinolosuhteiden ja harrastusmahdollisuuksien sekä perheen hyvinvoinnin voidaan hyvin nähdä tulevan paluumuuttajan elämään tyytyväisyyttä keskeisesti määrittäviksi tekijöiksi muuton jälkeen. Nämä tekijät ovat niin ikään voineet olleet niitä syitä, joiden takia Suomeen halutaan lähteä. Tuolloin myös sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisaste on merkityksellinen sopeutumisen kannalta. Pidemmällä aikavälillä ammatillis-taloudelliseen hyvinvointiin liittyvien tekijöiden merkitys saattaa kasvaa. Tämä jää kuitenkin jatkotutkimuksen selvitettäväksi.

Tutkimuksen paluumuuttajista harva oli työllistynyt tutkimuksen seurantavaiheen aineistonkeruuvaiheessa. Scottin ja Scottin (1989, 133) mukaan korkean elämään tyytyväisyyden saavuttaminen on helpompaa niille maahanmuuttajille, jotka arvostavat perhettä ja vapaa-aikaa, koska nämä ovat uudessa maassa helpommin saatavilla olevia tekijöitä kuin esimerkiksi uusi työpaikka. Tilanteessa, jossa työllistyminen on vaikeaa (maahanmuuttajilla usein ennen kaikkea kielitaidon puutteen vuoksi), saatetaan ainakin alkuun keskittyä elämän muihin osa-alueisiin ja niiden tuomaan elämään tyytyväisyyteen. Tätä ajatusta tukee De Jongin ja kumppaneiden (2002) tutkimus, jonka mukaan taloudellisista syistä muuttaneet olivat tyytyväisiä työhönsä, mutta tyytymättömiä asuinympäristöönsä. Paluumuuttajien tapauksessa syyt muuttoon voivat olla perhe- ja sukukeskeisempiä kuin muilla maahanmuuttajaryhmillä.

Irvingin ja Montesin (2009) tutkimuksessa toteutuneiden odotusten hypoteesi sai tukea työn kannustimen luonteesta riippuen. Kun toteutuneita odotuksia tutkitaan eri konteksteissa, on tutkimuksessa mahdollista pitää yhtenä lähtökohtana sitä, että odotusten ja kokemusten välinen ristiriita selittää tyytyväisyyttä vain tutkimuskontekstin kannalta olennaisten ulottuvuuksien osalta. Lisäksi on huomattava, että eri ihmiset ja ihmisryhmät pitävät tärkeinä eri asioita, jolloin tutkimusjoukon valintaan on

kiinnitettävä kvantitatiivisessa tutkimuksessa huomiota. Tämän tutkimuksen tulosten osalta on myös huomioitava, että havaintojen määrä polynomisessa regressioanalyysissä oli sosio-psykkisen hyvinvoinnin regressiomallissa jonkin verran suurempi ($N=125$) kuin ammatillis-taloudellisen hyvinvoinnin regressiomallissa ($N=94$). Tämä johtui siitä, että useampi vastaaja oli jättänyt vastaamatta ammatillis-taloudellista hyvinvointia mittaaviin osioihin. Havaintojen lukumäärä voi vaikuttaa muuttujien välisten yhteyksien tasoon ja tilastolliseen merkitsevyyteen (Metsämuuronen, 2005, 422; Tabachnick & Fidell, 2007, 123). Otokoko oli kuitenkin kummankin odotuksia ja kokemuksia mittaavan ulottuvuden osalta kohtuullinen ja samaa suuruusluokkaa.

7.2 Yleistettävyys

Kun pohditaan tutkimuksen yleistettävyttä tullaan tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Tutkimuksen luotettavuus on suoraan verrannollinen mittareiden luotettavuuteen, joita kuvataan usein kahdella termillä: reliabiliteetti ja validiteetti (Metsämuuronen, 2005, 64). Reliabiliteetti viittaa tutkimuksen toistettavuuteen, jota on arvioitu tässä tutkimuksessa Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Cronbachin alfa arvioi mittarin sisäistä johdonmukaisuutta (Cronbach, 1951). Tässä tutkimuksessa käytettyjen mittareiden Cronbachin alfa -kertoimet olivat arvoiltaan hyviä tai kohtalaisia ($\alpha > .70$). Sosio-psykkisen hyvinvoinnin mittarin sisäinen johdonmukaisuus tosin oli hieman heikompi T2-mittausajankohtana ($\alpha = .59$). Tämä voi olla seurausta siitä, että suuri elämänmuutos – muutto uuteen maahan – vaikuttaa eri tavoin perhesuhteisiin, ystäväsuhteisiin, harrastuksiin, vapaa-aikaan ja psyykkiseen hyvinvointiin.

Validiteettia tarkasteltaessa arvioidaan sitä, onko tutkimuksessa mitattu sitä, mitä oli tarkoitus mitata (Metsämuuronen, 2005, 65). Validiteetti voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen validiteettiin (Metsämuuronen, 2005, 57). Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen yleistettävyttä muihin ryhmiin (mts. 57). Paluumuuttajat muodostavat erityisen maahanmuuttajaryhmän, jolla esimerkiksi odotukset ja käsitykset tulevasta

kotimaasta poikkeavat usein muiden maahanmuuttajaryhmien jäsenten ennakko-odotuksista. Lisäksi tässäkin tutkimuksessa jokaisella yksilöllä on oma ainutlaatuinen henkilöhistoriansa esimerkiksi sen suhteen, millainen suhde paluumuuttajalla tai paluumuuttajan perheellä on Suomeen. Vastaajien Suomessa oloajan vaihteluväli oli tutkimuksessa melko suuri (3-15 kuukautta) eikä vastaajien asuinpaikkaa huomioitu tutkimuksessa. Tutkimukseen osallistuneet paluumuuttajat ovat heterogeeninen joukko, jota kuitenkin yhdistää etninen tausta ja muutto Venäjältä Suomeen. Samin (2000) mukaan tutkimuksessa on tärkeä tehdä ero eri maahanmuuttajaryhmien ja etniskulttuuristen ryhmien välille. Tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä muihin maahanmuuttajaryhmiin ei olekaan tämän tutkimuksen perusteella mahdollista ilman lisätutkimusta. Sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten toteumisasteen yhteys elämään tyytyväisyyteen voi koskea myös muita paluumuuttajaryhmiä kuin inkerinsuomalaisia. Ilmiön yleistäminen vaatii kuitenkin tulosten vahvistamista muiden tutkimuksien taholta.

Sisäinen validiteetti viittaa siihen, että tutkimuksen käsitteet, teoria ja tutkimuksessa käytetyt mittarit ovat johdonmukaisia ja tutkimukselle sopivia (Metsämuuronen, 2005, 57). Tutkimuksen sisäistä validiteettia on käsitelty pohdinta-osion kappaleissa 7.1.1 ja 7.1.2. Sisäinen validiteetti tarkoittaa tutkimuksen sisäistä luotettavuutta ja siihen vaikuttavat seikat (tutkimusasetelma, käsitteen muodostus, teoria, otanta) on pyritty ottamaan tutkimuksessa huomioon.

7.3 Lopuksi

Tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten ja kokemusten välisellä suhteella on yhteys elämään tyytyväisyyteen. Jatkotutkimuksissa olisi kiinnostavaa selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat odotusten muotoutumiseen. Persoonallisuus, pystyvyyden tunne, sosio-ekonominen asema, arvot sekä muuttovalmennus ovat esimerkkejä tekijöistä, joiden yhteyttä odotuksiin olisi kiinnostava tarkastella. Jatkotutkimuksissa voisi myös selvittää, miten odotusten

toteutuminen vaikuttaa maahanmuuttajien toimintatapoihin ja aktuaaliseen käyttäytymiseen. Elämään tyytyväisyyttä olisi niin ikään kiinnostava tarkastella pitkittäisasetelmassa niin, että nähtäisiin vaikuttaako uudessa maassa pidempään oleskelu paluumuuttajien elämään tyytyväisyyden tasoon ja mitkä tekijät muutoksiin vaikuttavat. Tutkimus voisi selvittää, millaisella aikajänteellä odotusten toteutumisen taso vaikuttaa elämään tyytyväisyyteen.

Jatkotutkimuksissa arvojen ja toteutuneiden odotusten sekä elämään tyytyväisyyden välisiä suhteita voitaisiin lähestyä niin, että saataisiin lisätietoa maahanmuuttajaryhmien keskeisistä odotuksista. Toteutuneiden odotusten hypoteesin (Porter & Steers, 1973) mukaan tutkimuskontekstin kannalta relevanteilla odotuksilla ja niiden toteutumisella on yhteys tyytyväisyyteen. Onko siis niin, että esimerkiksi perhekeskeisyyttä ja yhteisöllisyyttä arvo maailmassaan painottavat maahanmuuttajat ovat tyytyväisempiä elämäänsä odotusten toteutuessa tai ylittyessä tämän ulottuvuuden osalta, mutta ammatillis-taloudellisella hyvinvointiin liittyvien odotusten toteutumisen taso on heille elämään tyytyväisyyden kannalta yhdentekevää? Kiinnostavaa olisi myös selvittää, millaisia eroja on niiden ryhmien välillä, joilla odotukset toteutuvat matalalla tasolla verrattuna niihin, joilla odotukset toteutuvat korkealla tasolla.

Kuten Brown ja kumppanit (2008) toteavat, toteutuneita odotuksia on tutkittava sidottuna johonkin kontekstiin, mikä rajoittaa tutkimustulosten yleistämistä. On mahdollista, että tämä tutkimuksen tulos on erityinen ja vain tässä kontekstissa ilmenevä. Toisaalta odotusten ylittymisen yhteys korkeaan elämään tyytyväisyyteen ja yhteyden ilmeneminen nimenomaan sosio-psykkistä hyvinvointia koskevien odotusten toteutumisen suhteen voi koskea muitakin maahanmuuttajaryhmiä. Ilmiön laajuus ja ajallinen ulottuvuus jäävät jatkotutkimuksen selvitettäväksi.

LÄHDELUETTELO

- Aiken, L. S. & West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park, CA: Sage.
- Andreason, A. & Kinneer, K. (2005). Repatriation adjustment problems and the successful reintegration of expatriates and their families. *Journal of Behavioral and Applied Management*, 6(2), 109-127.
- Averill, J. R. (1973). Personal control over aversive stimuli and its relationship to stress. *Psychological Bulletin*, 80, 286-303.
- Bach, R. & Smith, J. (1977). Community satisfaction, expectations of moving, and migration. *Demography*, 14(2), 147-167.
- Baptiste, D., Hardy, K. & Lewis, L. (1997). Family therapy with English Caribbean immigrant families in the United States: Issues of emigration, immigration, culture and race. *Contemporary Family Therapy*, 19, 337-359.
- Baur, P. & Okun, M. (1983). Stability of life satisfaction in late life. *The Gerontologist*, 23(3), 261-265.
- Black, S. (1992). Coming Home: The Relationship of Expatriate Expectations with Repatriation Adjustment and job Performance. *Human Relations*, 45(2), 177-192.
- Black, J., Gregersen, H. & Mendehall, M. (1992). Toward a theoretical framework of repatriation adjustment. *Journal of International Business*, 23(4), 737-762.
- Berry, J. W. (1990). The role of psychology in ethnic studies. *Canadian Ethnic Studies*, 22(1), 14-21.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-34.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57(3), 615-631.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712.
- Berry J. W. (2006). Design of acculturation studies. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 129-141). New York: Cambridge University Press.

- Berry, J., Phinney, J., Sam, D. & Vedder, P. (2006). Immigration Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology: An international review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. & Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21(3), 491-511.
- Birman, D. & Tran, M. (2008). Psychological Distress and Adjustment of Vietnamese Refugees in the United States: Association With Pre- and postmigration Factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(1), 109-120.
- Boneva, B. S. & Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality. *Journal of Social Issues*, 57, 477-491.
- Borges, G., Medina-Mora, M-E., Orozco, R., Fleiz, C., Cherpitel, C. & Breslau, J. (2009). The Mexican migration to the United States and substance use in northern Mexico. *Addiction*, 104(4), 603-611.
- Brown, S. A., Venkatesh, V., Kuruzovich, J. & Massey, A. P. (2008). Expectation confirmation: An examination of three competing models. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 105, 52-66.
- Bürgelt, P. T., Morgan, M. & Pernice, R. (2008). Staying or Returning: Pre-Migration Influences on the Migration Process of German Migrants to New Zealand. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 18, 282-298.
- Caligiuri, P., Philips, J., Lazarova, M., Tarique, I. & Bürgi, P. (2001). The theory of met expectations applied to expatriate adjustment: the role of cross-cultural training. *International Journal of Human Resource Management*, 12(3), 357-372.
- Chou, K-L. (2009). Pre-migration planning and depression among new migrants to Hong Kong: The moderating role of social support. *Journal of Affective Disorders*, 114, 85-93.
- Chrysoschoou, X. (2004). *Cultural diversity - It's social psychology*. Cornwall: Blackwell Publishing.
- Cortina, M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.

- Cummins, R. & Nistico, H. (2002). Maintaining life satisfaction: The role of positive cognitive bias. *Journal of Happiness Studies*, 3, 37-69.
- Dashefsky, A., DeAmicis, J., Lazerwitz, B. & Tabory, E. (1992). *Americans Abroad: A Comparative Study of Emigrants from the United States*. New York: Plenum Press.
- DeCoster, J. (2004). Data Analysis in SPSS. Haettu 2.2.2011 osoitteesta <http://www.stat-help.com/notes/html>
- De Jong, G. (2000). Expectations, gender, and norms in migration decision-making. *Population Studies*, 54(3), 307-319.
- De Jong, G., Chamratrithirong, A. & Tran, Q-G. (2002). For better, for worse: Life satisfaction consequences of migration. *International Migration Review*, 36(3), 838-863.
- Diener, E. & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Culture and Well-being*, 38, 71-91.
- Dustmann, C. & Weiss, Y. (2007). Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK. *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), 236-256.
- Eccles, J. S. & Wigfield, A. (2002). Motivational beliefs, values, and goals. *Annu. Rev. Psychol.*, 53, 109-132.
- Edgerton, R. B. (1990). Quality of life from a longitudinal research perspective. Teoksessa R. L. Schalock (toim.), *Quality of life: Perspectives and Issues* (s. 149-160). Washington: American Association on Mental Retardation.
- Edwards, J. (1993). Problems with the use of profile similarity indices in the study of congruence in organizational research. *Personnel Psychology*, 46, 641-665.
- Edwards, J. (1994). The study of congruence in organizational behavior research: Critique and a proposed alternative. *Organizational Behavior and Human decision processes*, 58, 51-100.
- Edwards, J. (2001). Ten difference scores myths. *Organizational Research Methods*, 4 (3), 265-287.
- Edwards, J. & Rothbard, N. (1999). Work and family stress and well-being: An examination of person-environment fit in the work and family domains. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*,

- 77(2), 85-129.
- Eisenstadt, S. N. (1954). *The absorption of immigrants*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ervasti, H. (2004). Attitudes towards foreign-born settlers: Finland in a comparative perspective. *Yearbook of Population Research in Finland*, 40, 25-44.
- Feather, N. T. (1992). Expectancy-value theory and unemployment effects. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65, 315-330.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*. Lontoo: Sage Publications.
- Flink, T. (2000). *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa*. Väitöskirja. Turun yliopisto, kulttuurihistorian laitos.
- Flink, T. (2010). *Kotiin karkotettavaksi: Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944-1955*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Forlot, G. (2009). Choosing a school in a “double-minority” context: Language, migration and ideologies in French Ontario. *Journal of Multilingual and multicultural Development*, 30(5), 391-403.
- Frijters, P., Haisken-DeNew, J. & Shields, M. (2004). Money does matter! Evidence from increasing real income and life satisfaction in East Germany following reunification. *The American Economic Review*, 94(3), 730-740.
- Fugl-Meyer, A., Melin, R. & Fugl-Meyer, K. (2002). Life satisfaction in 18- to 64-year-old Swedes: In relation to gender, age, partner and immigrant status. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 34, 239-246.
- Furukawa, T. (1997). Sojourner readjustment: Mental health of international students after one year's foreign sojourn and its psychosocial correlates. *The Journal of Nervous & Mental Disease*, 185(4), 263-268.
- Gaston, J. & Vogl, L. (2005). Psychometric properties of the general Well-Being Index. *Qual Life Res*, 14, 71-75.
- Gmelch, G. (1980). Return migration. *Annual Review of Anthropology*, 9, 135-159.
- Gotlieb, J., Grewal, D. & Brown, S. (1994). Consumer satisfaction and perceived quality: Complementary or divergent constructs? *Journal of*

- Applied Psychology*, 79(6), 875-885.
- Hammer, M. R., Hart, W. & Rogan, R. (1998). Can you go home again? An analysis of the repatriation of corporate managers and spouses. *Management International Review*, 38(1), 67-86.
- Hanna, J., Fitzgerald, M., Pearson, J. & Howard, A. (1990). Selective migration from Samoa: A longitudinal study of pre-migration differences in social and psychological characteristics. *Social Biology*, 37(3), 204-214.
- Harrison, G. (1990). Searching for the Causes of Schizophrenia: The Role of Migrant Studies. *Schizophrenia Bulletin*, 16(4), 663-672.
- Helsingin yliopisto: Inpres*. Haettu 3.5.2011 osoitteesta <http://blogs.helsinki.fi/inpres-project/>
- Hom, P., Griffeth, R., Palich, L. & Bracker, J. (1999). Revisiting met expectations as a reason why realistic job previews work. *Personnel psychology*, 52, 97-112.
- Irving, P. G. & Meyer, J. P. (1994). Reexamination of the met-expectations hypothesis: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Psychology*, 79, 937-949.
- Irving, P. & Meyer, J. (1995). On using direct measures of met expectations: A methodological note. *Journal of Management*, 21(6), 1159-1175.
- Irving, P. & Meyer, J. (1999). On using residual difference scores in the measurement of congruence: The case of met expectations research. *Personnel Psychology*, 52, 85-95.
- Irving, P. G. & Montes, S. (2009). Met expectations: The effects of expected and delivered inducements on employee satisfaction. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 82, 431-451.
- Jaakkola, M. (2005). *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003. Työpoliittinen tutkimus 286*. Helsinki: Työministeriö.
- Jasinskaja-Lahti, I. (2008). Long-term immigrant adaptation: Eight-year follow-up study among immigrants from Russia and Estonia living in Finland. *International Journal of Psychology*, 43(1), 6-18.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Liebkind, K. (2001). Perceived discrimination and psychological adjustment among Russian-speaking immigrant

- adolescents in Finland. *International Journal of Psychology*, 36(3), 174-185.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Horenczyk, G. & Schmitz, P. (2003). The interactive nature of acculturation: perceived discrimination, acculturation attitudes and stress among young ethnic repatriates in Finland, Israel and Germany. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 79-97.
- Jasinskaja-Lahti, I. & Yijälä, A. (2010). The model of pre-acculturative stress – A pre-migration study of potential migrants from Russia to Finland. *International Journal of Intercultural Relations* (painossa).
- Kaiser, H. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kokko, W. (1997). Inkerinsuomalaisten “paluumuuton” luonne. *Siirtolaisuus*, 24(1), 16-21.
- Latten, J. J. (1988). Life-course and satisfaction, equal for everyone? *Social Indicators Research*, 21, 599-610.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). Acculturation and psychological well-being among immigrant adolescents in Finland: A comparative study of adolescents from different cultural backgrounds. *Journal of Adolescent Research*, 15(4), 446-469.
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. (2004). *Venäläinen, virolainen, suomalainen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lerner, Y., Kertes, J. & Zilber, N. (2005). Immigrants from the former Soviet Union, 5 years post-immigration to Israel: adaptation and risk factors for psychological distress. *Psychological Medicine*, 35, 1805-1814.
- Ley, D. & Kobayashi, A. (2005). Back to Hong Kong: return migration or transnational sojourn? *Global Networks*, 5(2), 111-127.
- Lucas, R., Clark, A., Georgellis, Y. & Diener, E. (2004). Unemployment alters the set point for life satisfaction. *Psychological Science*, 15, 8-13.
- Lucassen, L. (2009). Immigration, intermarriage and the changing face of Europe in the post war period. *History of the Family*, 14(1), 52-68.

- Lönnqvist, J-E., Jasinskaja-Lahti, I. & Verkasalo, M. (2011). Personal values before and after migration: A longitudinal case study on value change in Ingrian-Finnish migrants. *Social Psychological and Personality Science* (painossa).
- Maahanmuuttovirasto: Kansalaisuustilastot. Haettu 27.2.2011 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3130>
- Maahanmuuttovirasto: Paluumuuttajat. Haettu 27.2.2011 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2475>
- Maahanmuuttoviraston lehdistötiedotteet (2004). Haettu 27.2.2011 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=2470&search=true>
- MacDonald, S. & Arthur, N. (2003). Employees' perceptions of repatriation. *Canadian Journal of Career Development*, 2(1), 3-11.
- MacDonald, M. & Kuiper, N. (1983). Cognitive-behavioral preparations for surgery: Some theoretical and methodological concerns. *Clinical Psychological Review*, 3, 27-39.
- Mannila, S. (2009). Finnish immigration policy in change? Teoksessa I. Jasinskaja-Lahti & T. A. Mähönen (toim.), *Identities, intergroup relations and acculturation – The cornerstones of intercultural encounters* (s. 221-233). Helsinki: Gaudeamus.
- Mannila, S. & Reuter, A. (2009). Social exclusion risks and their accumulation among Russian-speaking, ethnically Finnish and Estonian immigrants to Finland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(6), 939-956.
- Martin, J. N., Bradford, L. & Rohrich, B. (1995). Comparing predeparture expectations and post-sojourn reports: A longitudinal study of U.S. students abroad. *International Journal of Intercultural Relations*, 19(1), 87-110.
- Martin, J. & Lichter, D. (1983). Geographic mobility and satisfaction with life and work. *Social Science Quarterly*, 64(3), 524-535.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

- Mroczek, D. & Spiro, A. (2005). Change in life satisfaction during adulthood: Findings from the veterans affairs normative aging study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(1), 189-202.
- Murphy, E. & Mahalingam, R. (2006). Perceived congruence between expectations and outcomes: Implications for mental health among Caribbean immigrants. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(1), 120-127.
- Neto, F. (1995). Predictors of satisfaction with life among second generation migrants. *Social Indicators Research*, 35, 93-116.
- Neto, F. (2001). Satisfaction with life among adolescents from immigrant families in Portugal. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(1), 53-67.
- Neto, F. (2010). Re-acculturation attitudes among adolescents from returned Portuguese immigrant families. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 221-232.
- Ní Laoire, C. (2007). The 'green green grass of home'? Return migration to rural Ireland. *Journal of Rural Studies*, 23, 332-344.
- Nummenmaa, L. (2004). *Tilastolliset menetelmät*. Vammala: Tammi.
- Palmore, E. (1977). Change in life satisfaction: A longitudinal study of persons aged 46-70. *Journal of Gerontology*, 32(3), 311-316.
- Patterson, P. (1993). Expectations and product performance as determinants of satisfaction for a high-involvement purchase. *Psychology & Marketing*, 10(5), 449-465.
- Perhoniemi, R. & Jasinskaja-Lahti, I. (2006). *Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997-2004*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Phinney, J. & Ong, A. (2002). Adolescent-parent disagreements and life satisfaction in families from Vietnamese- and European-American backgrounds. *International Journal of Behavioral Development*, 26(6), 556-561.
- Porter, L. W. & Steers, R. M. (1973). Organizational, work, and personal factors in employee turnover and absenteeism. *Psychological Bulletin*, 80(2), 151-176.
- Premkumar, G. & Bhattacharjee, A. (2008). Explaining information technology usage: A test of competing models. *Omega*, 36(1), 64-75.

- Radnitz, S. (2006). Weighting the political and economic motivations for migration in post-Soviet space: The case of Uzbekistan. *Europe-Asia Studies*, 58(5), 653-677.
- Redfield, R., Linton, R. & Herskovits, M. (1936). Memorandum on the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149-152.
- Rice, R., Near, J. & Hunt, R. (1980). The job-satisfaction/ life-satisfaction relationship: A review of empirical research. *Basic and Applied Social Psychology*, 1(1), 37-80.
- Rogers, J. & Ward, C. (1993). Expectation-experience discrepancies and psychological adjustment during cross-cultural reentry. *International Journal of Intercultural Relations*, 17(2), 185-196.
- Sam, D. (1994). The psychological adjustment of young immigrants in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*, 35(3), 240-253.
- Sam, D. (1998). Predicting life satisfaction among adolescents from immigrant families in Norway. *Ethnicity & Health*, 3(1/2), 5-18.
- Sam, D. (2000). Psychological adaptation of adolescents with immigrant backgrounds. *The Journal of Social Psychology*, 140(1), 5-25.
- Sam, D. (2001). Satisfaction with life among international students: An exploratory study. *Social Indicators Research*, 53, 315-337.
- Scott, W. A. & Scott, R. (1989). *Adaptation of immigrants. Individual differences and determinants*. Oxford: Pergamon Press.
- Searle, W. & Ward, C. (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 14(4), 449-464.
- Shanock, L., Baran, B., Gentry, W., Pattison, S. & Heggstad, E. (2010). Polynomial regression with response surface analysis: A powerful approach for examining moderation and overcoming limitations of difference scores. *Journal of Business & Psychology*, 25, 543-554.
- Shields, M., Frijters, P. & Haisken-DeNew, J. (2004). Investigating the patterns and determinants of life satisfaction in Germany following reunification. *Journal of Human Resources*, 26(4), 649-674.
- Silveira, E. & Allebeck, P. (2001). Migration, ageing and mental health: An ethnographic study on perceptions of life satisfaction, anxiety and

- depression in older Somali men in east London. *International Journal of Social Welfare*, 10, 309-320.
- Silveira, E. & Ebrahim, S. (1998). Social determinants of psychiatric morbidity and well-being in immigrant elders and whites in east London. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 13, 801-812.
- Sisäasiainministeriö: *Kotouttamisen, kotoutumisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmä 2011-2015*. Haettu 3.5.2011 osoitteesta [http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/17699ad82639558ac2257826004fc787/\\$file/kotouttamisen,%20kotoutumisen%20ja%20etnisten%20suhteiden%20seuranta.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/17699ad82639558ac2257826004fc787/$file/kotouttamisen,%20kotoutumisen%20ja%20etnisten%20suhteiden%20seuranta.pdf)
- Sisäasiainministeriö: *Maahanmuuton vuosikatsaus 2009*. Haettu 27.2.2011 osoitteesta <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=2762>
- Sladkova, J. (2007). Expectations and motivations of Honduras migrating to the United States. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17, 187-202.
- Slonim-Nevo, V., Mirsky, J., Rubinstein, L. & Nauck, B. (2009). The Impact of Familial and Environmental Factors on the Adjustment of Immigrants: A longitudinal Study. *Journal of Family Issues*, 30(1), 92-123.
- Solheim, E. (henkilökohtainen tiedonanto 1.10.2010).
- Steward, B. (1992). Coming Home: The Relationship of Expatriate Expectations with Repatriation Adjustment and Job Performance. *Human Relations*, 45(2), 177-192.
- Stroh, L., Gregersen, H. & Black, S. (1998). Closing the gap: Expectations versus reality among repatriates. *Journal of World Business*, 33(2), 111-124.
- Sunquist, J. & Johansson, S. E. (1997). Self reported poor health and low educational level predictors for mortality: a population based follow up study of 39,156 people in Sweden. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 51(1), 35-40.
- Sutton, G. & Griffin, M. (2004). Integrating expectations, experiences, and psychological contract violations: A longitudinal study of new professionals. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 77, 493-514.

- Suutari, V. & Brewster, C. (2003). Repatriation: empirical evidence from a longitudinal study of careers and expectations among Finnish expatriates. *International Journal of Human Resource Management*, *14*(7), 1132-1151.
- Szkudlarek, B. (2010). Reentry-A review of the literature. *International Journal of Intercultural Relations*, *34*, 1-21.
- Tabachnick B. & Fidell, L. (2007). *Using Multivariate Statistics. Fifth Edition*. Boston: Pearson Education, Inc.
- Tartakovsky, E. (2007). A longitudinal study of acculturative stress and homesickness: high-school adolescents immigrating from Russia and Ukraine to Israel without parents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *42*, 485-494.
- Tartakovsky, E. (2009a). Cultural Identities of Adolescent Immigrants: A Three-Year Longitudinal Study Including the Pre-Migration Period. *Journal of Youth Adolescence*, *38*, 654-671.
- Tartakovsky, E. (2009b). The psychological well-being of unaccompanied minors: A longitudinal study of adolescents immigrating from Russia and Ukraine to Israel without parents. *Journal of Research on Adolescence*, *19*(2), 177-204.
- Tartakovsky, E. & Schwartz, S. (2001). Motivation for emigration, values, wellbeing, and identification among young Russian Jews. *International Journal of Psychology*, *36*(2), 88-99.
- Ullman, C. & Tatar, M. (2001). Psychological adjustment among Israeli adolescent immigrants: A report on life satisfaction, self-concept, and self-esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, *30*(4), 449-463.
- Van Oudenhoven, J. (2006). Immigrants. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 163-180). New York: Cambridge University Press.
- Van Oudenhoven, J., Ward C. & Masgoret, A-M. (2006). Patterns of relations between immigrants and host societies. *International Journal of Intercultural Relations*, *30*(6), 637-651.
- Veenhoven, R. (1996). The study of life satisfaction. Teoksessa W.E. Saris, R. Veenhoven, A. C. Scherpenzeel & B. Bunting (toim.), *A comparative study of satisfaction with life in Europe* (s. 11-48). Budapest: Eötvös

University Press.

- Wanous, J. P., Poland, T. D., Premack, S. L., Davis, K. S. (1992). The Effects of Met Expectations on Newcomer Attitudes and Behaviors: A Review and Meta-Analysis. *Journal of Applied Psychology*, 77(3), 288-297.
- Ward, C. (1996). Acculturation. Teoksessa D. Landis & R. Bhagat (toim.), *Handbook of Intercultural training*, (2. painos) (s. 124-147). Newbury Park: Sage.
- Ward, C., Bochner, S. & Furnham, A. (2001). *The Psychology of Culture Shock*, (2. painos). New York: Routledge.
- Ward, C. & Kennedy, A. (1993). Psychological and socio-cultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students overseas and at home. *International Journal of Psychology*, 28(2), 129-147.
- Ward, C. & Masgoret, A-M. (2006). *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 637-651.
- Ward, C., Okura, Y., Kennedy, A. & Kojima, T. (1998). The U-curve on trial: A longitudinal study of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transition. *Int. J. Intercultural Rel.*, 22(3), 277-291.
- Weissman, D. & Furnham, A. (1987). The expectations and experiences of a sojourning temporary resident abroad: A preliminary study. *Human Relations*, 40, 313-326.
- Wheelock, I., Peterson, C. & Buchtel, H. (1998). Presurgery expectations, postsurgery satisfaction, and psychosocial adjustment after epilepsy surgery. *Epilepsia*, 39(5), 487-494.
- Wigfield, A. & Eccles, J. S. (2000). Expectancy-value theory of achievement motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 68-81.
- Williams, S., Weinman, J., Dale, J. & Newman, S. (1995). Patient expectations: What do primary care patients want from the GP and how far does meeting expectations affect patient satisfaction? *Family Practice*, 12(2), 193-201.
- Winter-Ebmer, R. (1994). Motivation for Migration and Economic Success. *Journal of Economic Psychology*, 15(2), 269-284.

- Withers, J. & Snowball, J. (2003). Adapting to a new culture: A study of the expectations and experiences of Filipino nurses in the Oxford Radcliffe hospitals NHS trust. *Nursing Times Research*, 8(4), 278-290.
- Yijälä, A. & Jasinskaja-Lahti, I. (2010). Pre-migration acculturation attitudes among potential ethnic migrants from Russia to Finland. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 326-339.
- Ying, Y-W. (1992). Life satisfaction among San Francisco Chinese-Americans. *Social Indicator Research*, 26(1), 1-22.
- Yu-Wen, Y. (1992). Life satisfaction among San Francisco Chinese-Americans. *Social Indicators research*, 26(1), 1-22.
- Zheng, X., & Berry, J. W. (1991). Psychological adaptation of Chinese sojourners in Canada. *International Journal of Psychology*, 26, 451-470.

LIITE 1

GWBI (*General Well-Being index*). ”Arvioikaa, miten olette voineet viimeisten kahden viikon aikana. Valitkaa tuntemuksianne parhaiten kuvaava vaihtoehto.”

1. Oletteko voineet yleisesti ottaen hyvin?
2. Onko teitä vaivannut hermostuneisuus?
3. Oletteko tuntenut hallitsevanne täysin tekonne, ajatuksenne tai tunteenne?
4. Oletteko tuntenut itsenne niin surulliseksi, lannistuneeksi, toivottomaksi, että olette pohtinut, onko elämä elämisen arvoista?
5. Oletteko ollut jonkinlaisen stressin tai paineen alaisena?
6. Kuinka iloinen tai tyytyväinen olette ollut henkilökohtaiseen elämäänne?
7. Oletteko ajatellut vakavasti, että saatatte olla menettämässä hallinnan ajatuksistanne ja teoistanne?
8. Oletteko ollut levoton, huolestunut tai poissa tolaltanne?
9. Oletteko herännyt tuntien itsenne virkeäksi ja levänneeksi?
10. Ovatko Teitä vaivanneet jonkinlaiset sairaudet, kivut tai pelot terveydentilaanne liittyen?
11. Onko päivittäinen elämänne ollut Teitä kiinnostavien asioiden täyttämää?
12. Oletteko tuntenut itsenne lannistuneeksi ja surulliseksi?
13. Oletteko tuntenut itsenne vakaaksi ja varmaksi itsestänne?
14. Oletteko tuntenut itsenne väsyneeksi, nääntyneeksi tai uupuneeksi?
15. Tunsitteko itsenne masentuneeksi?
16. Kuinka jännittynyt olette ollut?
17. Tunsitteko vointinne riittävän hyväksi tehdäkseen asioita, joista pidätte tai jotka Teidän täytyi tehdä?
18. Kuinka energinen ja elinvoimainen olette ollut?
19. Oliko Teillä jonkinlaisia huolia tai pelkoja terveydentilaanne liittyen?
20. Kuinka aktiiviseksi ja tarmokkaaksi olette tuntenut itsenne?
21. Kuinka iloinen olette ollut?
22. Kuinka rentoutuneeksi olette tuntenut itsenne?

1=En/ei ollenkaan, 2=Oikein vähän, 3=Jonkin verran, 4=Aika paljon, 5=Oikein paljon

LIITE 2**Taulukko 8.** Eksploratiivinen faktorianalyysi paluumuuttajien yleiseen hyvinvointiin (*general well-being*) vaikuttavista tekijöistä.

Muuttuja	F1	F2	F3	Kommu- naliteetti
<i>Faktori 1: Elämään tyytyväisyys</i>				
11. Kuinka iloinen tai tyytyväinen olette ollut henkilökohtaiseen elämäänne?	.45	-.27	-.22	.36
12. Oletteko herännyt tuntien itsenne virkeäksi ja levänneeksi?	.53	.04	-.11	.37
13. Onko päivittäinen elämänne ollut Teitä kiinnostavien asioiden täyttämää?	.47	.11	.05	.23
14. Tunsitteko vointinne riittävän hyväksi tehdäkseenne asioita, joista pidätte tai jotka teidän täytyi tehdä?	.66	.12	-.08	.55
15. Kuinka energinen ja elinvoimainen olette ollut?	.93	.07	.13	.78
16. Kuinka aktiiviseksi ja tarmokkaaksi olette tuntenut itsenne?	.95	-.00	.15	.76
17. Oletteko voinut yleisesti ottaen hyvin?	.60	.18	-.06	.49
18. Oletteko tuntenut itsenne vakaaksi ja varmaksi itsestänne?	.57	.05	-.17	.49
19. Kuinka iloinen olette ollut?	.76	-.06	-.06	.62
20. Kuinka rentoutuneeksi olette tuntenut itsenne?	.61	-.02	-.14	.48
<i>Faktori 2: Fyysinen terveys</i>				
1. Ovatko Teitä vaivanneet jonkinlaiset sairaudet, kivut tai pelot terveydentilaanne liittyen?	.05	.88	-.14	.86
2. Oletteko tuntenut itsenne väsyneeksi, nääntyneeksi tai uupuneeksi?	.00	.16	-.61	.44
3. Oliko Teillä jonkinlaisia huolia tai pelkoja terveydentilaanne liittyen?	.21	.57	-.12	.49
<i>Faktori 3: Yleinen mieliala</i>				
1. Onko Teitä vaivannut hermostuneisuus?	.06	.01	-.65	.48
2. Oletteko tuntenut hallitsevanne täysin tekonne, ajatuksenne tai tunteenne?	.42	-.10	-.11	.23
3. Oletteko tuntenut itsenne niin surulliseksi, lannistuneeksi, toivottomaksi, että olette pohtinut, onko elämä elämisen arvoista?	.11	-.01	-.68	.57
4. Oletteko ollut jonkinlaisen stressin tai paineen alaisena?	.17	-.05	-.77	.76
5. Oletteko ajatellut vakavasti, että saatatte olla menettämässä hallinnan ajatuksistanne ja teoistanne?	-.16	.02	-.62	.30
6. Oletteko ollut levoton, huolestunut tai poissa tolaltanne?	.04	-.10	-.79	.64
7. Oletteko tuntenut itsenne lannistuneeksi ja surulliseksi?	.16	-.05	-.73	.68
8. Tunsitteko itsenne masentuneeksi?	.15	.10	-.72	.71
9. Kuinka jännittynyt olette ollut?	.10	.17	-.61	.53
Selitysosuus %	43.1	9.3	6.8	

LIITE 3

Odotukset: ”Arvioikaa, millainen oma tilanteenne tulee olemaan Suomessa alla mainittujen elämän osa-alueiden suhteen” (T1)

Kokemukset: ”Arvioikaa, millainen on oma tilanteenne Suomessa” (T2)

1. ammatillinen asema (esim. virka, työtehtävä)
2. työolosuhteet (esim. työyhteisö, työkuulttuuri)
3. uralla etenemismahdollisuudet
4. asumisolosuhteet (esim. asunnon koko, mukavuus, naapurit)
5. taloudellinen tilanne (esim. palkka, tulotaso, sosiaalitet)
6. perhesuhteet (esim. suhteet vanhempiin, puolisoon ja lapsiin)
7. ystäväsuhteet (ystävien ja tuttavien olemassaolo ja suhteet niihin)
8. psyykkinen hyvinvointi (esim. mieliala, emotionaalinen tasapaino)
9. harrastukset ja vapaa-aika
10. pääsy terveydenhuoltoon

1=Erittäin huono, 2=Huono, 3=EI hyvä eikä huono, 4=Hyvä, 5=Erittäin hyvä

LIITE 4

Pearsonin korrelaatiokertoimet taustamuuttujille ja elämään tyytyväisyydelle (N=141).

Muuttuja	1.	2.	3.	4.	5.
1. Ikä					
2. Sukupuoli	-.25**				
3. Siviilisääty	.48***	-.21*			
4. SES	-.31***	.25**	-.11		
5. Elämään tyytyväisyys (T2)	-.02	.04	.03	.13	